

KULTÚRA

ROČNÍK XXIII. – č. 18

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

4. NOVEMBRA 2020

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,60 €

Jedným z ústredných problémov právnej teórie je vzťah medzi právom a morálkou. Pojmové kategórie typu trest, svedomie, česť, dôstojnosť, zodpovednosť, povinnosť, záväzok sú súčasťou komunikácie aj v právnej praxi. Dominantnou otázkou je vždy pocit príslušnosti k určitému spoločenstvu, pretože morálka má svoj sociologický a právny rozmer. Morálka nie je o právnej sankcii, ale o akceptácii alebo o odvrhnutí pravidiel, tradícií a hodnôt spoločenstva, v ktorom žijem. Tie sú len v obrysoch obsiahnuté v právnom systéme.

vedomia a chápania jeho významu. Morálny relativizmus nadobúda tragické dôsledky, keď spoločnosť ovládne taký stupeň tolerancie, či ignorácie, že nevyvoláva žiadnu spoločenskú odozvu. Buď je teda spoločenstvo v takom rozklade, že morálne imperatívy nenachádzajú odozvu v spoločenskej reakcii a amorálny čin už jednoducho nevádi, alebo zažité hodnoty, podľa ktorých sa spoločenstvo riadi, stratili pre spoločenstvo význam.

K všeobecným zdrojom morálneho relativizmu patria peniaze, moc, kariéra, sex, boj

Morálny relativizmus

Morálka a právo síce nie sú totožné, ale absolútne ich oddeľovať je v praxi nemožné. Bez morálky a práva smeruje spoločnosť k úpadku. Bez práva vzniká v spoločnosti chaos a anarchia, bez morálky rozklad spoločnosti a strata spoločného povedomia. Právo je v praxi nadradené morálke.

PETER POGÁDY

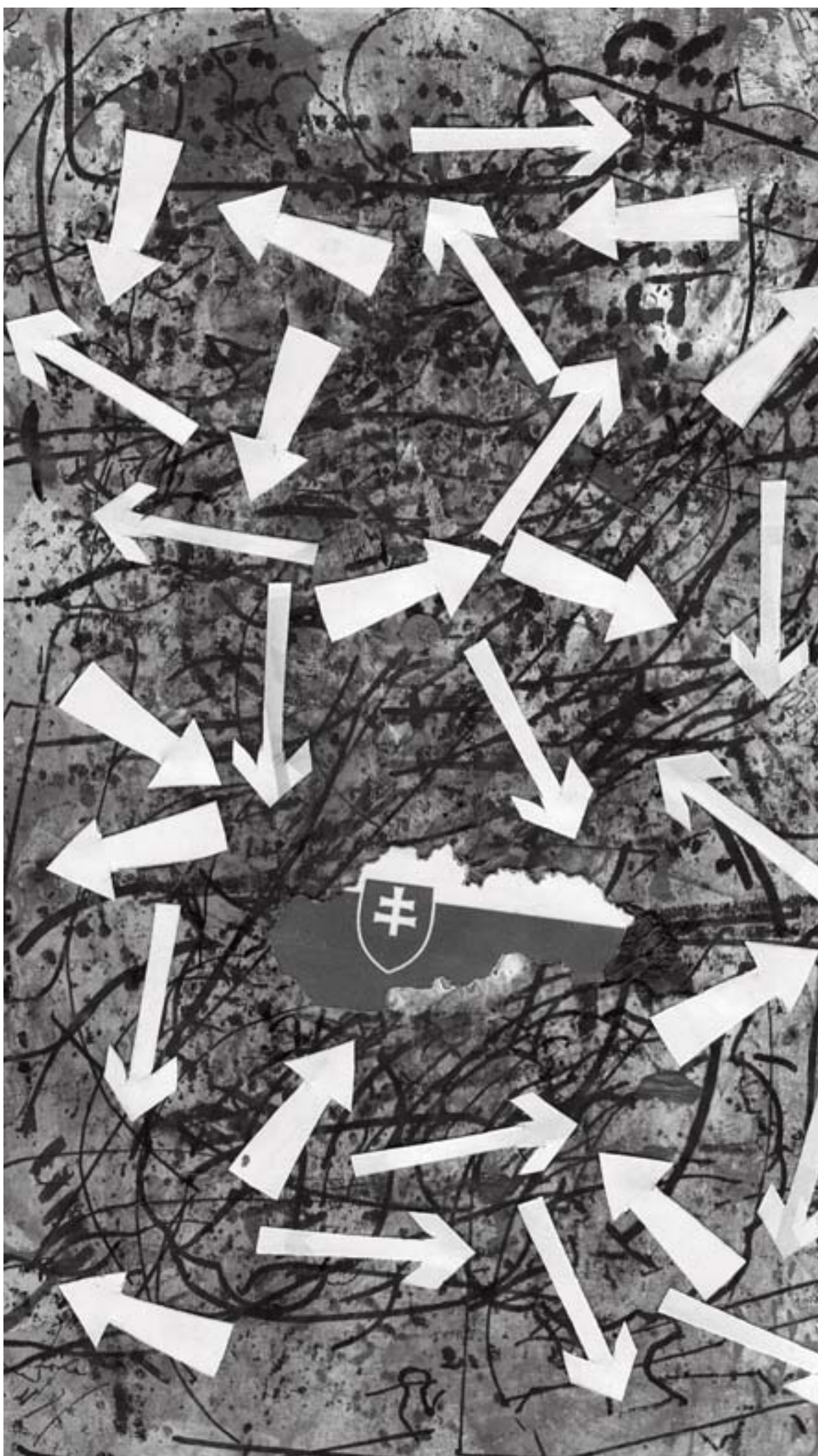
Porušovanie morálnych princípov je vždy len otázkou zápasu medzi dobrom a zlom. Preto sa tohto fenoménu nikdy nezbavíme. Právo zabezpečuje moc, morálka hodnotový systém spoločenstva. Morálke chýba právna sankcia, právo rozmer spravodlivosti z hľadiska kultúry, historického pohľadu hodnotenia dejín a okolností za ktorých sa skutky udiali. Ide vždy o poruchu rovnováhy podielu práva a morálky v spoločnosti.

Vzhľadom na problémy s definíciou dobra a zla sa automaticky vynára problematika morálneho relativizmu. Morálny relativizmus nevyhnutne kladie otázky významu morálky aj pre funkcie štátu. Najdôležitejšou paradigmou a zároveň najväčším problémom je uznať a akceptovať fakt plurality hodnôt, čo zodpovedá stavu a úrovni mravného vývoja ľudstva. Úzko to súvisí s realizáciou myšlienok humánosti. Vždy je to len otázka úrovne spoločenského

o prežitie, chudoba, hlad, vydliekanie, ohrozenie základného životného prostredia, rozpad rodiny, overené hedonistické dôvody, existenčné ohrozenie občana a jeho rodinných príslušníkov. K špecifickým zdrojom - ktoré sú priamo naviazané na všeobecné - patrí malý štát, problémy so štátnou a národnou identitou. Tu výrazne vystupuje do popredia relativizácia morálky občianstva malého štátu a jeho historické skúsenosti v hre o predstieranie suverenity. Tá je významným prvkom pre relativizáciu morálky, pretože sa stáva zdrojom kariéry a finančných ziskov v koloniálnych, či protektorátnych podmienkach. Prezentáciu suverenity realizuje v prvom rade občan protektorátu a nie samotný protektor. Vzťah k štátu a vzťah k spoločenstvu - v ktorom prežívam - zafinuje celkovú úroveň štátu, ale aj rozsah reálnej štátnej suverenity.

Identita národná a svetoobčianska predstavuje základný konflikt doby, v ktorej žijeme. V tomto konflikte vyrastajú základy pre budovanie politickej kariéry. Ignorácia vlastných dejín, ktoré sú považované za malé a periférne sú tým jediným, čo definuje spoločne s materinským jazykom naše bytie...

(Pokračovanie na 2. strane)

Kresba: Andrej Mišanek

Oslavovať 28. október ako vznik Československa sa rovná vlastizrade

Aj po viac ako 27 rokoch od vzniku Slovenskej republiky u nás ešte vždy nájdete čechoslovakistov, ktorí sa dodnes nezmierili so samostatným štátom a keby mohli, obnovili by Československo. Čo je však horšie, takýchto odrodilcov, ktorým národná hrdosť a túžba po nezávislosti nič nehovorí, nájdete aj v Národnej rade Slovenskej republiky. A to priamo v radoch vládnych poslancov!

Skupina 18 poslancov vedená Petrom Osuským a Ondrejom Dostálom (SAS), vrátane podpredsedu NR SR Juraja Šeligu (Za ľudí) dokonca predložila návrh zákona, podľa ktorého má byť 28. október, teda deň vzniku prvej Československej republiky, štátnym sviatkom. V prvom čítaní ho podporili všetky vládne strany, spolu 87 poslancov. Proti boli len poslanci za LS Naše Slovensko a niektorí poslanci SMERu.

Samozrejme nikto nespochybňuje skutočnosť, že vznikom Československa sme sa vyhli pokračovaniu tvrdej maďarizácie. Nikto tiež neod-

mieta bratské vzťahy medzi Slovákmi a Čechmi. No história prvej ČSR ukázala, že to bol aj štát, v ktorom českí a čechoslovakistickí vládni politici nielen že upierali Slovákom sľúbenú autonómiu (autonómia Slovenskej krajiny v roku 1938 bola vyhlásená až pod tlakom medzinárodných okolností po Mníchovskej dohode), ale dokonca neuznávali ani len existenciu slovenského národa v mene fikcie jednotného čechoslovenského národa! Slovensko sa stalo českou kolóniou tak, ako to uvádza aj Ottov obchodný náučný slovník z roku 1921. Maďarizáciu vystriedalo počešťovanie inými, možno ešte sofistikovanejším spôsobom, ako za Rakúsko-Uhorska. Slováci boli systematicky diskriminovaní a tí z nich, ktorí bojovali za autonómiu Slovenska, na čele s predsedom HSLS Andrejom Hlinkom, boli navyše aj politicky prenasledovaní. Stačí spomenúť sedemmesačné Hlinkove väznenie na Mírove, všadeprítomnú cenzúru národnej tlače, či násilné rozbíjanie ľudových zhromaždení autonomistov.

Navyše, ak by vďaka Matovičovej vláde prešla oslava vzniku prvej ČSR, stali by sme sa snáď prvým štátom na svete, ktorý oslavuje ako štátny sviatok vznik svojho predchodcu. Kým napríklad v Chorvátsku je myšlienka na oslavu vzniku Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (neskoršej Juhoslávie) v roku 1918 absolútne neprijateľná, hoci aj Chorváti sa vtedy oslobodili od maďarskej nadvlády, u nás sa čechoslovakisti tvária, ako keby malo byť našou povinnosťou oslavovať vznik Československa.

Pravdou je, že každý, kto chce dnes na Slovensku oslavovať vznik Československa ako štátny sviatok, buď nepozná históriu, alebo si neželá existenciu samostatnej Slovenskej republiky a najradšej by obnovil staré Československo. A preto ako vlastizradca ani nemá morálne právo rozhodovať o samostatnom Slovensku a jeho občanoch a tobôž nie sedieť v jeho najvyššom orgáne – Národnej rade Slovenskej republiky!

RASTISLAV SCHLOSÁR

(Pokračovanie z 1. strany)

To malé a „periférne“ už ani poriadne nepoznáme. Nejedná sa o zápas o demokraciu, ale zápas o možnosť rozkrádania, či totálnu privatizáciu štátu s nadštátnou, koloniálno-protektorátnou vlastníckou prevahou. To vedie automaticky k strate možnosti aspoň minimálne o sebe rozhodnúť, ak je ešte zachovaný pocit identity k spoločenstvu, v ktorom žijem. Tento fakt sa dnes dokonca politicky a ekonomicky predáva ako moderný, progresívny prístup a prínos k organizácii globalizovanej spoločnosti. Vôbec nie je súčasťou oficiálnych morálnych postojov a je ponímaný len ako cesta k organizácii globalizovaného sveta. Všetkým farebným revolúciám išlo, ide a pôjde vždy len o privatizáciu štátu, a tým o absolutistické ovládnutie štáda.

Snaha o likvidáciu vlastného štátu sa vždy považovala za vlastizradu. Trestný zákon „odmeňoval“ tieto činy v trestných sadzbách za tzv. prvohlavové paragrafy. Kto však bude trestať, keď v maličkých pomeroch v štáte s koloniálno-protektorátnym charakterom sa dá nielen všetko kúpiť, ale - podľa potrieb - aj upraviť. Teda aj také hodnoty ako morálka, duša, svedomie - teda hodnotový systém spoločnosti - s argumentom „dynamickej flexibility“ morálnych princípov. Trestať môže len protektor a protektorátni zamestnanci môžu naháňať len malých zlodejov, respektíve zlodejov, ktorí ohrozujú ich majetky a - ideologických nepriateľov. Tí totiž ohrozujú systém... V globálnych dimenziách sú v prípade potreby aj miliardári zo Slovenska objekty pre likvidáciu.

Politická korektnosť deformuje spoločnosť a vedie zásadne k sponchyňovaniu aktuálnej aj historickej reality. Hlúposť a karierizmus už priamo hraničí s popieraním reality a s čiernobielym videním dejín a spoločnosti. Občan je v štatistickom chápaní buď naivný, nevzdelaný, alebo nemá záujem o pochopenie aktuálnych udalostí. Hlavne je však konceptuálne mocensky negramotný. Je to výsledok mediálnej manipulácie, straty rodinnej stability a rodinného zázemia spoločne s hodnotovou deformáciou školstva. To, čo vždy chceme, je výlučne len náš osobný záujem. To, čo nechceme, je dominantne moralizujúci postoj. Preto sa stáva právo nadradené morálke. Moralizovanie je vždy nechutný fenomén, obzvlášť v spoločnosti, kde cudzí zadok je bližší ako vlastné srdce. Technický pokrok nevedie žiaľ k zvýšeniu mravnosti. Mení sa len technológia nemravnosti, pretože zápas medzi dobrom a zlom je večný, a je definovaný normami spoločnosti. Súčasné humanitné disciplíny riešia problematiku len podľa súčasnej ideologickej optiky.

Pohľad mimo tejto optiky sa stáva predmetom politickej korektnosti alebo protizákonnosti.

Nájsť kompetentné kapacity do vlády je vo veľkých štátoch ľahšie ako v štáte malom. Stále sa vedú reči len o rozvinutých západných krajinách s komplexom obdivnej a obdivuhodnej podriadenosti. Minister zdravotníctva, financií, hospodárstva, zahraničia je vždy len jeden. Preto je význam zachovania morálky v malom štáte tak podstatný. Skúsené, profesne diferencované kádre si paradoxne v hre o predstieranie suverenity malý štát sám likviduje, alebo tvorí podmienky pre ich únik do zahraničia. Lojalita ústavných mocenských inštitúcií k vlastnému štátu nie je na Slovensku súčasťou politickej kultúry a morálky. To, čo sa za normálnych okolností definuje ako vlastizrada a poškodzovanie záujmov štátu v zmysle narušovania politických a ekonomických predpokladov k suverenite, sa dnes neprehodnocuje ako zločin. To je možné len vtedy, keď suverenita nie je reálna. Táto skutočnosť sa stala predpokladom k moci v štáte. Podriaďujúce sa spojenectvo sa identifikuje ako záruka suverenity. Nie je zvykom, aby tzv. „spojenci“ bránili malý štát, pokiaľ nie je v koloniálny - protektorátnom postavení. Práve vojenské pakty garantujú veľmocenskú zónu vplyvu a režimovú stabilitu. Prvá Československá republika, Slovenský štát počas druhej svetovej vojny a členovia zaniknutého socialistického spoločenstva mali svoje historické skúsenosti. V rámci triednej nenávisťi a nedostatku kvalifikovaných - a zároveň dostatočne režimovo a záujmovo „správne“ orientovaných oportunistických kádrov - sa pri zmene režimov v malom štáte ujímajú funkcií seba nekritickí diletanti. Kádre, ktoré nič nedokázali v tom, v čom boli - ak vôbec - školení, nemajú žiadne konkrétne skúsenostné či odborné predpoklady riadiť kompetentne určitý rezort. Majú však to podstatné - podporu mocenskej tlupy. Spoločenstvo bez morálky politický kanál nevyčistí. Lokálna protektorátna moc je odmenená možnosťou rozkrádať vlastný štát s povinnosťou udržovať štátnu stabilitu režimu. To sú generačne overené mechanizmy koloniálno - protektorátnych vlád. Politici takéhoto razenia by museli byť - pri elementárnej morálnej politickej vyspelosti štatistickej väčšiny národom zapudení. Pri morálnom relativizme to však národ toleruje.

Súčasní liberáli si intímne osvojili mravný relativizmus. Neexistuje prirodzený, obecný - ľudský mravný zákon. Ak to občan pripustí, tak vnímanie mravnosti v zákonoch nemá čo robiť. Nacizmus, komunizmus a liberalizmus ho škrtajú. Dominantná je absolútna podriadenosť jedinca spoločnosti. Mocní a vplyvní majú rozhodnúť o všetkom. Ovládnu vždy médiá, univerzity, divadlá...

Liberáli prebrali princípy marxizmu nie v ekonomickej, ale

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné,
z ktorého príjem je predsa len o málo väčší
ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho
na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí,
prispejte na číslo účtu Kultúry
v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK69090000000000170427664

sociologickej sfére, kde budú odstránené všetky hranice. Programuje sa permanentná, svet režimovo-uniformizujúca kultúrna revolúcia... Kultúrna revolúcia sa interpretuje ako forma vyššej humanity.

Nikto nepochybuje o úlohe Marxa v ekonomickom a politickom myslení.

Frankfurtská škola tzv. kultúrneho marxizmu zabezpečuje klaňanie sa soche Marxa aj zo strany bruselských elit. Každý si však z neho vyberie len to, čo sa mu hodí. Nebezpečný teda opäť nie je Marx, ale marxisti. Strata morálnych postojov „zastaraného neprogresívneho typu“ má zabezpečiť zmenu paradigiem správania aj za cenu popierania reality. Nie ako psychopatologický fenomén z psychiatrie, ale ako metóda popierania samého seba v záujme oportúnnych cieľov. Sú k tomu vytvorené predpoklady mocenským postavením liberálnej korporátnej diktatúry. Permanentná revolúcia, ktorá mala spojiť proletárov všetkých krajín po odstránení hraníc a spájajúca všetky národy sklamlala obdobne ako terajšia liberálna, kultúrno-marxistická revolúcia. Dnes sa už nehovorí o proletároch, ale o „vo všetkom rovných občanoch“. Bolo by to v poriadku, pokiaľ by bola odstránená neprímeraná majetková nerovnosť. Určovať jej hranice liberálna diktatúra však neumožňuje. Dnes sa k tomu pripojila ideológia likvidácie pojmu národ. V prieniku do súkromnej sféry - aj pojem rodina. Triednu nenávisť vystriedala nenávisť voči zástancom takéhoto „neprogresívneho“ konceptu.

Tento typtotality už nestavia ostnaté drôty na hraniciach, nezabraňuje cestovať, ani postihovať pašovanie protireži-

movej či náboženskej literatúry cez hranice... Umožnila to strata fyzických informačných hraníc prostredníctvom internetu. Kriminalizujú sa však názorové postoje za „ideologicky neprijateľné statusy“. Kontrola ideovou políciou, cenzúra na sociálnych sieťach, zaznamenávanie telefonickéj komunikácie prostredníctvom elektronických gigantov sa vníma už ako samozrejmosť. Za názor sa opäť prepúšťa z práce, sloboda názoru sa inak hodnotí pred a po jeho

Táto diktatúra sa tvári ako zvolený predvoj k lepšiemu ľudstvu s mesianistickou ambíciou spásy zeme. Vnucuje pritom jediný model a diktuje jednosmerný politický kurz s univerzálnou platnosťou. Je pritom kacírské hovoriť o totalite na „západe“. Relativizácia doteraz platných mravných hodnôt je základom pre morálny univerzalizmus totalitného razenia, s ambíciou preniknúť do absolútneho súkromia. To bola vždy ambícia všetkých totalít. Mediálny

zaplatení aktéri musia splatiť dlh svojimi činmi, ktoré majú presadiť to podstatné... Môžu si pritom „privyrobit“ korupciou, pre ktorú sú vytvorené podmienky vyplývajúce z ich funkcií. Štát sa spolieha na morálku, ktorej prítomnosť upravuje podľa potrieb. Sebe samému sa ľahšie odpúšťa s argumentom – „veď som bol zvolený a všetci vedeli aký som... a všetci sme len ľudia“...

Keď vláda - pre možnosť vydiera teľnosti, straty moci a pre

k ich úpadku, prípadne k zániku. V mnohom sympatický, neformálny americký individualizmus viedol k vzniku „amerického sna“ a stal sa zakladajúcim činiteľom Spojených štátov amerických. Sen je síce vždy len snom, ale je nevyhnutnosťou existencie individuálnej aj celospoločenskej. Je to sen o lepšom svete. Spojené štáty dobíhajú ich krvavá, imperiálna, veľmocenská minulosť a prítomnosť. Dolár znamenal realizáciu tohto sna a možností. Obe sa dnes rozšplávajú v morálnom relativizme a v korporátne-liberálnej kultúrnej revolúcii marxizmu. Tak, ako bolo nutné odstrániť paragraf o vedúcej úlohe komunistickej strany, tak bude nutné odstrániť ústavné zakotvené predpoklady pre absolutistickú nadvládu kapitálu nad celým spoločenstvom prostredníctvom politických strán. To je však ešte veľmi dlhá cesta... Osobne dôverujem v silu individualizmu, ktorý dokáže najskôr prekonať morálnu krízu spoločnosti. Tí ostatní sa vždy už len pridajú...

Podľa byrokratov v Európskej únii je únia vývojovo dokonalá a vyžaduje len kozmetické úpravy. Prezentuje sa v dnešnej podobe ako jediná alternatíva. Stratila princípy, pre ktoré bola zakladaná, preto sa stala totalitnou, a práve preto je jej existencia ohrozená.

Slováci budú vždy svojich politikov považovať za amorálnych karieristov, ktorí nedokážu prejsť do politického dôchodku bez označenia amorálny zradca, marketingová bábka, úbohý psychopat alebo bezvýznamná nula. V tom lepšom prípade - ako konverzná osobnosť.

PETER POGÁDY

Morálny relativizmus

prejavení. Prejavenie názoru sa podľa potreby môže chápať ako šírenie nenávisťných, extrémistických, rasistických postojov... Individuálna morálka a morálka aktuálnej moci sú vo vzájomnom rozpore. Tá druhá dnes tvorí futurologickú etiku hájajúcu záujmy absolutistickej moci objemu vlastníctva, bez ohľadu na dôsledky, ktoré z neprímeraného vlastníctva vyplývajú.

Tento trend vývoja spoločnosti, keď sa každá úchylka začína prezentovať ako ľudské právo a „úchyláci“ sa ho dožadujú na súdoch, je iba obrazom morálneho úpadku našej spoločnosti a západnej civilizácie.

Totalita dnešného režimu nie je definovaná počtom mučených.

megafón dostali dvorné feministky, ktoré zistili, že „rozdiely medzi mužom a ženou vlastne neexistujú“, „materstvo je umelá naturalizácia a nástroj útlaku žien“. Strategickým mechanizmom pre przenie základných hodnôt v záujme vyššej humanity sa stal gender, LGBT a juvenilná justícia. Tak sa naša planetárna „demokracia a sloboda“ stali len virtuálnymi v diktatúre menších.

Presadzovanie demokracie, ľudských práv, slobody a slobodného trhu - ktorý nikdy slobodný nebol a nebude - to je len nevyhnutná verbálna omáčka pre presadzovanie záujmov mocností a dominantných podnikateľských - dnes korporátnych štruktúr. Do funkcií dosadení a funkciou

karierizmu nie je schopná vyjadriť záujmy krajiny ktorú zastupuje, je úplne smiešne vyjadrovať sa k medzinárodnej situácii a prejavovať moralizujúce postoje ku konfliktom, ktoré organizujú iné veľmoci. Slovenská vláda, prezident/ka a predseda parlamentu čakajú len na stanovisko z Berlína a Bruselu, aby stotožnili svoj oficiálny názor s názormi centrálnej moci.

Suverenita štátu nie je daná len jeho veľkosťou a jej vyhlásením. Samotné Nemecko, hospodársky obzvlášť potentné, nie je doteraz suverénnou krajinou. Pre úspešný zápas o vlastnú suverenitu je Rusko trvale dominantným nepriateľom. Nerešpektovanie zakladajúcich princípov pri vzniku štátnych útvarov vedie

Drahý otec arcibiskup, je pre mňa česť zúčastniť sa na uvedení Vašej knihy spomienok s názvom Je čas mlčať a čas hovoriť. Kniha odhaľuje odvrátenú stránku posledných desaťročí a historici sa na ňu budú často odvolávať. Dovoľte, aby som pre túto príležitosť trochu pozmenil jej názov. Chcel by som hovoriť na tému: treba hovoriť, kým sa nebude dať len mlčať.

Spomínam si, ako som niekedy v polovici 80-tych rokov navečer prevádzal knihy, ktoré vám poslal páter Hlinka z Mníchova prostredníctvom nemeckých študentov, z Bratislavy do Serede, kde ste boli vtedy farárom. Romanticko-dramatická bola vaša voľba najskôr za administrátora trnavskej arcidiecézy po smrti arcibiskupa Gábrisa v novembri 1987. Po smrti arcibiskupa sa museli rýchlo zísť konzultori diecézy, zvolili Vás za administrátora, oznámili to do Ríma a Rím vašu voľbu rýchlo schválil. Štátna správa potom už nemohla nič vo veci urobiť. Bolo to prvé praktické uplatnenie na Slovensku nového Cirkevného kódexu, vydaného pápežom Jánom Pavlom II. Určitú úlohu zohrala aj skutočnosť, že Pán si povolal biskupa Gábrisa v piatok a vaša

Treba hovoriť

Príhovor na uvedení knihy spomienok

arcibiskupa Mons. Jána Sokola. Bratislava 18. 9. 2020

voľba aj potvrdenie Vatikánom sa uskutočnili behom vikendu. Komunistická štátna správa dodržiavala sobotu a nedeľu ako dni pracovného pokoja. (Vatikán zrejme menej).

Potom sme sa stretávali na štátnych recepciách. Môžem už prezradiť, že prezidenta Václava Havla vždy uchvátil váš spev, keď sa recepcia prechýlila. V marci 1990 sme spolu zažili nádhru a vznešenosť vatikánskeho pápežského paláca. Boli ste členom delegácie, ktorá pozývala pápeža Jána Pavla II. na návštevu Česko-Slovenska. Ocitli ste sa na fotografii, zachytávajúcej pápeža, ako bozkáva zem vo Vajnoroch. Bolo to dôležitejšie uznanie samobytnosti Slovenska než naše prijatie do OSN.

A potom ste začali putovať do iného tábora, spolu s pravdou, tou večnou utečenkyňou z tábora víťazov, ako znie citát z diela svätého Jána Pavla II.

V určitých kruhoch ste nikdy neboli obľúbený, ale ich útoky sa vystupňovali, keď ste odslúžili svätú omšu za nebohého prezidenta Jozefa Tisu. Niektorí ľudia nikdy nepochopia poslanie katolíckeho kňaza. Kolízny kurz ďalej pokračoval, keď ste tlmočili vyjadrenie Vašich rodičov, že za Slovenského štátu sa žilo dobre. To, čomu v Amerike hovoria deep state, hlbinný štát, pôsobilo ďalej a vyústilo do Vašho obvinenia, že ste spreneverili peniaze diecézy a previedli ich na agenta ŠtB. Agent

liberálneho establishmentu Štefan Hrib hneď túto lož uverejnil na titulnej strane časopisu .týždeň. Bolo Vašou povinnosťou brániť sa na súde, pretože lož používali na útoky na katolícku cirkev všeobecne.

Tento mesiac uplynulo pol storočia ako som vstúpil do advokácie a s touto skúsenosťou môžem povedať, že išlo o právne a skutkovo jednoduchý spor. Súd ho mohol rozhodnúť po dvoch-troch pojednávaniach. Trvalo však jedenásť rokov, kým sa spor končí Vaším víťazstvom, aj to ste radšej upustili od finančnej náhrady, ktorú ste aj tak sľúbili na dobročinné účely inak by spor trval ďalšie roky. Časopis však musí uverejniť, že napísal lož a ospravedlniť sa

vám. Sudcovia, ktorí vec rozhodovali, s výnimkou Ústavného súdu, nepreukázali občiansku a profesionálnu statočnosť, aby rozhodovali podľa zákona. Váš súdny spor umožnil postupne odhaľovať neseriózne metódy tých, ktorí dnes kvantitatívne najviac pôsobia na verejnú mienku (táto veta je trochu komplikovaná, ale obsahovo sedí). Vznikol Občiansky výbor za objektívne informovanie verejnosti. Na tlačových konferenciách a cestou internetu rozširoval pravdu a odhaľoval lži za vašim obvinením.

Drahý otec arcibiskup, dnes vydávate svoje pamäti a vydávate svedectvo o svojom živote a dramatickej dobe, v ktorej prebiehal. Dnes to ešte môžete. Ale pribúdajú paragrafy proti extrémizmu v rôznych zákonoch, komisie na označenie extrémizmu, no a útoky proti kresťanstvu a najmä katolíckej cirkvi. Kto z prítomných hostí sa zaručí, že pri niektorých z budúcich televíznych relácií o Osobnosti televíznej obrazovky nebudú akože komickým spôsobom čítať z Vašich pamätí. Čo bude nasledovať? Tí, ktorí budovali tajnú cirkev, vedia.

JÁN ČARNOGURSKÝ

DOSLOV EXULANTA

Na svet prichádza nová antológia slovenskej exilovej poézie, ktorú pripravil historik Martin Lacko. Je to záslužná práca, lebo pri dnešnej neoliberalnej (fakticky trockistickej) ideológii, ktorá zachvátila Európsku úniu i USA, už o hodnoty ducha nemá nik záujem. Sám som kedysi pred 20 rokmi vydal dielo o slovenskej poézii v Austrálii. Bol to skutočný samizdat čo do tlače ako aj výberom, lebo som v nej uverejnil všetky básne, ktoré som našiel v Slovenskom štíte – mesačníku Slovákov v Austrálii. Za to ma dostatočne skritizoval dnes už nebohý spisovateľ v Austrálii Pavol Hrtus Jurina, jemu svojším spôsobom. Za čas som to odložil ad acta. Keď som sa emailom dostal do kontaktu s Dr. Holeštiakom z Čadce, ktorý vo vydavateľstve Vzlet vydával aj práce Slovákov z exilu, poprosil som ho, či by z tej zbierky vedel vybrať najkvalitnejšie básne. On tak aj urobil a našiel ešte dvoch výtvarníkov, ktorí pre publikáciu vyhotovili pekné obrázky. Kniha vyšla pod názvom Slovenská poézia v Austrálii. Na prednej obálke bol obrázok typický pre Austráliu – medvedík koala s mláďatkom na chrbte sediaci na povalenom strome. Dôvodom na vydanie bolo to, že v čase môjho príchodu do Austrálie Slováci v rôznych častiach sveta vydávali svoje zbierky poézie (v Kanade Ludo Bešeňovský, v USA Rudolf Dilong a Ján Okál, v Taliansku Gorazd Zvonický, vo Švajčiarsku Jozef Milučký), len v Austrálii nie. Avšak nebolo tu ani ľudí nadaných pre poéziu. Medzi výnimky patrili Laco Turčan. Jeho básne v Melisovom ateliéri je skutočný skvost. No svoje básne uverejňoval priredko. Ešte menej ich publikoval ďalší talentovaný básnik Milan Homoporubský. Po ňom prejavila istý talent i Slovenka z Juhozápadu Mária Čapelová a po nej ďalší Slováč Andrej Gustáv Marčok. Ten však písal po srbsky a tak tu svoju knihu poézie i vydal. Toto ma mrzelo a chcel som, aby sa aspoň čo-to z tvorby Slovákov v Austrálii uchovalo. Pravda, pre terajších vládcov na Slovensku to nie sú žiadne hodnoty. Malo to aj svoju dohru. Predseda Slovenského klubu v Adelaide ma požiadal, či by som im nemohol pomôcť zorganizovať výstavu o Slovákoch v Juhoaustrálskom múzeu. Poprosil som riaditeľku Migračného múzea, či by sa taká výstava mohla uskutočniť. A vďaka nej sa aj uskutočnila. Tu patrí vďaka Slovákom v Adelaide, že pripravili nádherné artefakty. Okrem iného aj futbalové dresy a fotografie slovenského futbalového mužstva Slovakia Adelaide, ako aj moje knihy Slovaks in Adelaide a Slovenská poézia v Austrálii. Pretože hala Migračného múzea bola priveľká, spolu s nami vystavovali aj Slováci. Výstava sa stretla s úspechom, čoho dôkazom boli mnohé pochvalné poznámky a podpisy, dokonca aj od turistov z Japonska. Povedzte to však predstaviteľom dnešnej vlády na Slovensku!

Slovensko si prešlo strašnou kalváriou. Po druhej svetovej vojne najprv likvidácia Slovenskej republiky, obnova ČSR pod pomstychtivým Benešom a potom komunistický puč viedli k dvom veľkým politickým exilom z rodnej vlasti – po roku 1945 a po roku 1948. V prvom exile boli významní politickí a kultúrni predstavitelia prvej SR. Veľmi zaujímavou opisuje ich život v utečeneckých táboroch P. G. Dobiš v knihe Za ostnatým drôtom; generácia medzi dvoma svetmi. Tiež aj Ján Okál v knihe Výpredaj ľudskosti. Mnohé štáty, ktoré prijímali našich utečencov, boli druhou svetovou vojnou zničené. Výstižne to vyjadril profesor František Vnuč, sám exulant: „Bolo si ťažké predstaviť, kde ľudia bývajú, veď všetko bolo zničené sústavným bombardovaním spojencov v Nemecku a v Rakúsku.“ Za takejto situácie väčšina emigrantov opustila Európu a rozhodla sa pre krajiny ako Kanada, USA, Argentína, Brazília, Venezuela a Austrália. Život utečenca vo Venezuele opísal napr. žilinský rodák Ladislav Šándor v knihe Emigrantským svetom – slovenskou pravdou či Ladislav Jankovič v knihe Dva životy jeden osud, v Argentíne.

Viaceri autori v tejto zbierke nie sú básnici, no básne pokladali za najlepší prostriedok, ako vyjadriť svoje pocity k daným udalostiam vo svojej vlasti, ale napr. aj k úmrtiam významných slovenských predstaviteľov. Pravda, z niektorých príležitostných básnikov sa neskôr vyvinuli takpovediac profesionáli, ktorí svoju poéziu vydávali aj knižne.

Zbierka poézie a epigramov, ktorú pripravil Martin Lacko, má svoju výpovednú hodnotu aj dnes. Hovorí o pohnútkach ľudí, ktorí stratili svoju vlasť. A ak by dnešní svetoobčania ovládajúci slovenské médiá museli raz v podobnej situácii opustiť Slovensko, mnohí z nich by si tiež uvedomili, že vlasť je len jedna a pre nich je to tiež iba Slovensko. Pravda, nie všetci, viacerí majú totiž v sebe priam geneticky zakódovaný odpor, až nenávisť.

No stále možno povedať: Chráň si svoju vlasť, máš ju len jednu!

A to je hlavné poučenie tejto zbierky poézie aj pre budúce generácie.

JÁN VRTIELKA,
Whyalla, Austrália

JÁN HARANTA
OCHRAŇUJ, BOŽE,
SLOVENSKÝ
NÁŠ KRAJ!

Ochraňuj, Bože, slovenský náš kraj,
tak prosíme Ťa, vŕcne prosíme Ťa,
ak nehodní sme dostať, nekáraj,
je hodno lásky Tvojej každé dieťa.

Vlasť naša na posviacku chystá sa,
keď z Tvojich rúk jej skrsne palladium
a živá vďaka našej podobizeň
ukáže lásku Tvoju dobrotivú

národom všetkým, ktoré zemou šliapu
a dajú s našim rady za obeť
svoj ťažký dar za výkup z týchto bied.

Preto nás chráň a žehnaj našu zem,
keď nežičlivosť kladie drapy sem
a vernosť ticho čaká na odplatu.

Zdroj: HARANTA, Ján: Klienti.
Turčiansky Svätý Martin 1944, s. 20.
Tiež: Kalendár Jednota na rok 1947, s. 145.

NEZNÁMY AUTOR
BOŽE, ČOS' RÁČIL...

Slovenská hymna pre chrám v čase poroby
(ŠtB v exile 1950)

Bože, čos' ráčil vekov od nepamäti
slovenský národ vo viere viest' k právu,
by hrude verný ctil Tvoj zákon svätý,
slobodným slovom pel Ti česť a slávu:
Zloba nás gníavi, mučených krv volá.

Ó, Bože, pomôž, nech nás zlo nezdoľá!
Ó, Bože, pomôž, nech nás zlo nezdoľá!

Bolestná Matka, ku Tebe sa vinie
trýznená Slovač, k Tebe ruky spína.
Patrónkou zve Ťa ľud,
čo v mukách hynie:
Neopust' dievky, primlúv sa u Syna!
Zloba nás gníavi, mučených krv volá

Ó, Matka, pomôž,
nech nás zlo nezdoľá!
Ó, Matka, pomôž,
nech nás zlo nezdoľá!

Zdroj: Kalendár Jednota
na rok 1953, s. 68.

JOZEF SNÁK
ZA SLOBODU VLASTI
Ty krásna si slovenská naša zem,
za slobodu tvoju modlím sa deň čo deň.

Modlím sa ja, modlia sa
všetci synovia tvoji vyhnaní,
modlia sa mladí, starí, deti,
všetci, ktorí sú týraní,
za slobodu tvoju, prekrásna naša zem,
lebo si najkrajšou na svete,
akú si predstaviť viem.

Modlitba spoločná všetkých nás
k Tebe, ó Pane,
smilovania a ľútosti za národ náš
u Teba nájde.
Nedaj nám zahynúť vernej Ti
rodine Slováka,
vyslobod' našu zem z týrania,
kladiva-kosáka.

Zdroj: Kalendár Jednota 1951, s. 186.

JOZEF DRAGOŠ-ALŽBETÍNČAN
MODLITBA ZA VLAST'...

Bože mojich predkov,
vladár neba, zeme,
ktorý vieš, čo treba vlasti pod Tatrami,
slyš modlitbu moju,
keď v deň nášho sviatku
srdce k Tebe dvíham
s vŕcnymi prosbami.
Ty's Slovensko stvoril,
ovenčil ho horstvom.
Aj dnes Ty šatíš v kraji lesy, nivy,
zdobíš polia zrnom, lúky kvetmi.
Ó, chráň tú krásnu zem,
ď jej milostivý!

ta ide, kde niet miesta preň,
kde tráti vieru, mrav aj reč.

Jak žlknú lístie v podzime,
tak bieda civí nás:
za pospas iným slúžime,
čo žijú z našich krás –
Jak škodnú žúžel zo stromu,
tak cudzopasnú chasu zdláv.
Čuj našu prosbu pokornú,
a zdob nám hlavu vencom práv!

Ó, Bože, osviet' národ náš,
by svoju cenu znal,
by nad bytom si držal stráž,

Modlitby za vlasť

Exulantské verše (1945 – 1988)
(Zost. Martin Lacko)
Bytča: Slovenský dejepisný spolok 2020,
270 strán.

V októbri 2020 vydalo občianske združenie Slovenský dejepisný spolok unikátnu zbierku viac ako 120 básni pod názvom Exulantské verše. Ako naznačuje už samotný názov, obsahuje básne tematicky sa viažuce k slovenskému exilu, teda politického vyhnanstva. Bola to téma, ktorá bola v našej krajine od roku 1945 tabu, avšak ani dnes nie je propagovaná. Dielo je tak malým príspevkom do poznania, či skôr pripomenutia, bohatej exilovej tvorby. Okrem známych autorov (Mikuláš Šprinc, Rudolf Dilong, Jozef Varinský, Ján Doránsky, Michal

Gerdelán, Ludo Bešeňovský, Ján Okál či Imrich Kružliak), sú tu zastúpení aj menej známi či príležitostní autori.

Tematicky je antológia rozdelená na sedem okruhov: Ozveny teroru (odraz hrôzovlády novej, čl. moci od r. 1945), nasleduje Osud utečenca, Spevy o národe a domovine, Martýri a osobnosti, Zradcom a odrodilcom, Modlitby za vlasť, a napokon Epigramy.

Doslov ku knihe napísal znalec slovenského exilu Ján Vrtielka z Austrálie.

Knihu si možno zakúpiť v knižkupectve Svojet' (Liga Pasáž, Dunajská ulica 18, Bratislava), prípadne objednať mailom kniha.svojet@gmail.com, alebo tel. číslo 0903 946718.

Žehnaj ju, keď ju jar
pozlacuje bozkom,
keď ju v lete kropí rodákov mojich pot,
keď jeseň odmenu dáva požehnanú,
i keď čas zimy je, ochraňuj ju od škôd!

Udržuj v národe vieru, lásku k Tebe,
mravnosť,
ktorú náš ľud mával cez storočia.
Odním bratom mojim kalich utrpenia.
Udeľ im slobodu – nech už neotročia.

Ó, daj tiež – Bože môj – by tí naši bratia,
ktorých do osídel komunizmus pobral,
čim prv sa vrátili k viere našich otcov,
v ktorej Cyril, Metod, i Tiso zomieral.

Aj Slovač v cudzine nech Tebe verná je
a hľadá, čo pojí – nie čo rozdvouje.
Nech žížeň po práci –
za Boha a národ –
z prameňov kresťanských
aj dnes ukojuje.

Zdroj: DRAGOŠ-ALŽBETÍNČAN, Jozef:
Slávme hviezdy jasné.
Middletown 1963, s. 58.

TICHOMÍR
PROSBA K BOHU
My Slováci ťa žiadame,
ó, Bože, slyš náš hlas!
Hľa, smrť nás už má vo fláme,
príd', Bože, a nás spas!
Hľa, nepriateľ nám berie zem,
ľud rozprcha sa svetom preč,

by prestal zrady kal!
Veď dosiaľ kráčal za vrahom,
čo viedol k vlastnej skaze ho,
tých šliapal v šiali neblahom,
čo chceli spasiť biedneho.

Ó, Bože, svojho Ducha vzniet',
jak oheň žiadaný,
čo svieti, hreje, čistí svet,
ba šľahal Tatrami
a preporodil kňazstva cit,
by slávu Božiu hľadalo,
by sverený ľud znalo ctiť,
by o zemský zisk nedbalo.

Ó, Bože, dajže posily,
ó, dajže hojne nám,
by nezvratno sme ľúbili
svoj národ i svoj chrám.
Veď človek šťastný na svete
v národe svojom vie byť len,
a keď mu život odkvete,
nuž viera stvorí blaho preň.

My Slováci ťa žiadame,
ó, Bože, slyš náš hlas;
hľa, smrť nás má už vo fláme
príd', Bože, a nás spas!
Ty, ktorý jedným pokynom
svet zničíš ako bublinu,
skrot' zloducha v skutku zločinom
schráň svoju čel'ad' nevinnú.

Zdroj:
Kalendár Kanadskej slovenskej ligy 1954,
s. 192

OTEC FRANCIS FUGA

MODLITBA ZA SLOVENSKO

(Prednesené na Svetovom kongrese Slovákov
dňa 18. júna 1971 v Toronte)

Všemohúci Bože,
aj my, Slováci, sme tvoje deti.
Rozniet' bratskú lásku,
aby sme boli schopní
spolupráce v tvojej vinici
a na roli dedičnej.
Utvrd' medzi nami svornosť,
aby sme si s radosťou
navzájom pomáhali.
Nedopusť, aby sme zabúdali
na svojich trpiacich bratov a sestry
pod Tatrami a Vihorlatom.
Chráň aj nás,
ktorí sme roztratení po širom svete,
aby sme neutonuli
v mori iných národov.
Drž nad nami svoju ochrannú ruku,
aby nás nepohltili
neresti dnešnej doby:

nevera a hriešna starostlivosť
o pozemské bohatstvo a rozkoše.
Zúrodni medzi nami zasiat zdravé
semeno spolupatričnosti.
Požehnaj nás v ochotnej a vytrvalej
práci za Boha a slovenský národ.

Uštedri zdravie a horlivosť
vedúcim spolupracovníkom
i všetkým bratom a sestrám,
ktorí úprimne zmýšľajú a ešte
ochotnejšie pracujú na dosiahnutí
nášho posvätného cieľa.
Prived' na správnu cestu
bratov a sestry,
ktorí pre svoju pýchu
a nerozmyslenú horlivosť hatia
národnú prácu tým,
čo všetko svoje úsilie vynakladajú
za dobro svojho národa.

Dopraj nám,
aby sme v bratskom porozumení
dospeli k opravdivej
národno-slovenskej jednote,
bez ktorej my Slováci
doma i v cudzine nežijeme,
len živoríme.

Všemohúci Bože, synovsky ti
ďakujeme za doterajšie milosti;
požehnaj nás
a naše sväté podujatia.
Prosíme ťa, vypočuj nás.

Zdroj: Kalendár Kanadskej slovenskej ligy
1972, s. 28.

MONS. JÁN REKEM

BOŽE, STRÁŽCA NÁRODOV

Bože, strážca národov,
ochranca ujarmených a vyhnančov,
rozpomeň sa na náš slovenský
národ doma a roztratený po celom svete.

Od úsvitu slovenských dejín
dobrovoľná a nútená emigrácia
bola trpkým chlebom často i na-
jlepších synov nášho národa,
počnúc vyhnanstvom tvojho
verného služobníka
a nášho múdreho vladára Pribinu
a jeho apoštolsky zanieteného syna
kniežaťa Kocela.

Daj, nech títo vznešení emigranti z
našej rodnej zeme svietia

svojím dobrým príkladom.
Oni využili ťažký osud svojej
kultúrnej a politickej
vtedajšej emigrácie,
aby v novej slobodnej zemi
zbudovali a rozhojnili
slovenskú kultúru,
oboznámili s ňou svet a zapojili ju
na myšlienkové prúdenie okolitého
nového prostredia.

Oni zo zapustlých a neúrodných
močiarov Panónie
pracovitost'ou a usilovnosťou
pod múdрым vedením sv. Metoda
vybudovali kultúrne a materiálne
prekvitajúci nový slovenský národ.

Daj nám, Pane,
Ducha Pribinovho a Kocelovho.
Daj nám sily nasledovať ich vzor,
aby sme aj my v tejto novej,

slobodnej vlasti, Kanade,
pod ochranou sv. Cyrila a Metoda,
rozhojnili kultúrne dedičstvo
našich otcov
a pomohli oslobodiť ujarmený
slovenský národ pod Tatrami.

O to ťa prosíme na príhovor
Sedembolestnej Matky,
Patrónky nášho slovenského národa,
skrže jej Syna, nášho Pána Ježiša
Krista. Amen.

Zdroj: Kalendár Kanadskej slovenskej ligy
1973, s. 28.

ĽUDO BEŠEŇOVSKÝKOŽENÉ
FOTELE

Kožené fotele, páni a sláva,
a slová o krvi tečú vám z úst.
Takú ťa pozná svet dnes, Bratislava;
brat brata požiera, lístok a chrúst.

Červené bodáky a hrobov rady
a vaše fotele vklínené v nich.
Traste sa tvorcovia slovenskej zrady,
je naša nenávisť vpísaná v nich.

Aká to podlá hra
s otcovským menom!
Na večnú hanbu ste
slovenským dňom.
V podzemí varí sa
pušný prach s blenom,
kdekoľvek kročíte stojíte v ňom.

Šialenstvom bez konca hlava povitá
a krvi nenávisť čo nezná dna,
tých mŕtvych za vami –
kto ich spočíta?
– mučených, zabitých,
zbavených sna.

Zločincom a vrahom právo ste dali
postaviť nenávisť na prestol práv.
Spievajte: boli raz červení králi
a stádo zločincov tvoril ich hláv.

Ešte sa napite, nakŕmte mäsom,
stonmi mučených hrajte si prím,
od srdca k srdcu, od dedín k lesom
steli sa predzvesti tajomný dym.

V chalupách, po horách,
v noci i ráne,
všade sme. Čakáme.

Vo strehu zbraň.
Ťažobou odplaty horia nám dlane,
ktoré vám vyplatia vladárstva daň!

Zdroj: BEŠEŇOVSKÝ, Ľudo:
V putách rodnej zeme. Michigan 1983, s. 20.

M. ZVONEMIGRANTSKÁ
UPOMIENKA

(Venované Českoslovákam)

Bez vlasti chodím – vši ma kúšu –
s tak beznádejne prázdnyim vreckom,
nepredal som si voľnú dušu;
ktože mi môže zapchať ústa
sľubmi, päšťou, abo ceckom?
Kupčici, sbohom. Moja úcta.

Vy si len majte riedku slávu
a môžete sa ešte zdúvať,
ved' sadnete si na prhľavu
či nasilu, či podobrotky –
potom ja začnem oheň pľuvať
kým nebudete krotkí – krotkí.

Len sa mi ešte nerozpučte,
len sa mi držte v dobrom zdraví,
mám veľké manko v mojom účte
a ten ho predsa platiť musí,
kto iba dožil všetky kravy
a šklbal všetky zlaté husi.

Kupčici, sbohom, moja úcta,
kým dozrie táto moja zmenka.
Ja som si nedal zapchať ústa
sľubami, päšťou, ani ceckom –
toto je prvá upomienka –
dnes ešte chodím
s prázdnyim vreckom.

Zdroj:
Literárny almanach Slovák v Amerike 1953,
s. 108.

Snímka: Teodor Križka

Slovenský exil – jeho osobnosti, diela, zasluky – ostáva pre širšiu verejnosť, dnes prakticky neznámy. A pre politické či akademické kruhy doslova nežiaduci. A to aj napriek tomu – alebo práve preto? – že rozhodujúcim spôsobom prispel k uchovaniu národnostnej myšlienky. Bez strádania generácií slovenských národovcov v dnes nepredstaviteľne ťažkých podmienkach povojnového vyhnanstva by sotva bolo možné pomyslieť na obnovu slovenskej štátnosti – vytvorenie druhej Slovenskej republiky, o čom sa rozhodlo už krátko po páde komunizmu, koncom roka 1992. Práve striktný antikomunistický postoj a presvedčenie o neodňateľnom práve Slovákov na vlastný štát, sa ako jediná lina vinie prakticky celými dejinami slovenského exilu v rokoch 1945 – 1989. Ukázalo sa to, napokon, aj v činnosti a zameraní strešnej organizácie exilu – Svetového kongresu Slovákov.

Jedným z dôležitých príslušníkov prvej exilovej vlny bol aj kňaz Ján Rekem. Spomeňme aspoň niekoľko jeho životopisných údajov. Narodil sa 13. decembra 1917. Bol deviatym dieťaťom v nábožensky i národne uvedomelej rodine. Už počas gymnaziálnych štúdií v Trenčíne mu mesto prirástlo k srdcu. Hlboký vplyv na jeho formáciu mali aj vynikajúce osobnosti jeho doby – Jozef Branecký, Andrej Marsina, Andrej Hlinka, Fraňo či Jozef Tisovci. Ako píše jeden z jeho životopiscov, „tí rozhodli o jeho stanovisku k nacionalizmu, v ktorom videl záchranu svojho rodu“. Po maturite v Nitre pokračoval v štúdiu teológie v Bratislave. Za kňaza bol vysvätený v r. 1941, a o dva roky neskôr získal doktorát z teológie. Od mladosti bol veľmi aktívnym publicistom, o. i. redaktorom časopisu Trenčan. Práve za svoju národnú a antikomunistickú verejnú činnosť sa po prechode frontu a obnove ČSR, medzi prvými kňazmi dostal do väzenia. Koncom roka 1945 bol síce prepustený, ale v lete 1947, po správe o hroziacom novom uväznení, utiekol do Rakúska, a odtiaľ do Kanady. Tam sa stal jednou z najvýraznejších osobností slovenského života. Svoj talent mohol prejavovať všestranne. Pôsobil vo Winnipege, kde založil slovenskú farnosť (1952), kostol, slovenský kultúrny dom, organizoval hnutie slovenských katolíkov, poriadal kanadsko-slovenské dni. Bol členom či funkcionárom mnohých exilových organizácií, predovšetkým ale bol v exile známy ako publicista a spisovateľ. Svojimi článkami pomáhal žiť desiatky slovenských periodík. Za jeho bohatú činnosť v prospech cirkvi a národa ho pápež Pavol VI. poctil titulom monsignor (1964).

Jedno z jeho diel – spomienky na situáciu v obnovení ČSR po apríli 1945, prinášame – pod pozmeneným názvom – práve dnes. Robíme tak pri príležitosti úmrtia prvého vydavateľa tohto dielka, Ivana Štelcera z Trenčína, ktorý nás opustil 17. septembra 2019. Práve jemu, ako aj zodpovednému redaktorovi Miloslavovi Dubcovi, totiž ďakujeme, že Rekemovo dielko sa, hoci len v obmedzenom množstve, mohlo v roku 1997 dostať k záujemcom.

Ako každé spomienkové dielo, aj toto je subjektívne a vyznačuje sa tiež pomerne tvrdým slovníkom. Z hľadiska dnešnej modernej doby, poznačenej náboženským ekumenizmom, môže pôsobiť až prehnane ostro. Uvedomoval si to aj jeho prvý vydavateľ, Ivan Štelcer, keď v úvode z k nemu napísal: „Trebá zdôrazniť, že aj keď reverend Rekem uvádza fakty o angažovaní Čechov, evanjelikov a iných v boľševickom vyčistiť, konštatoval len skutočnosť: nerobili to slovenskí katolíci, ale iní; netreba to však chápať v zmysle ich obvinenia ako celku (zmiernili sme niektoré jeho vyjadrenia spravodlivého rozhorčenia, aby emócie nebránili uvedomiť si kruté fakty). Veď dnes i mnohí evanjelici sa angažujú proti krivde ešte stále páchanej na najlepších synoch aj dcérach nášho národa, ktorých ľživo obviňujú z 'kolaborácie' s fašizmom a nacizmom.“

Rozhodne však treba potvrdiť Rekemov názor (resp. skúsenosť), že nový, „ľudovodemokratický“ režim obnoveného Československa sa držal len násilím a za cenu veľkého zastrasovania a prenasledovania Slovákov. Väčšina obyvateľstva vnútorné sympatizovala so zaniknutou Slovenskou republikou a jej prezidentom Dr. Jozefom Tisom. Pre zaujímavosť, práve Štelcerovi to vo leopoldovskom väzení v roku 1956 potvrdil komunist Gustáv Husák. Ako

uvádza Štelcer vo svojej knihe „Náš zápas o samostatnosť Slovenska“, v auguste 1956 mu v odevnom sklade v Leopoldove Husák povedal: „V roku 1948 sme 29. august nemohli vyhlásiť za štátny sviatok, lebo vtedy bolo 80 % občanov Slovenska za Tisu a Slovenský štát. Urobíme tak, keď bude Slovensko socialistické!“

Veľmoci však rozhodli tak, ako rozhodli. Referendum konané na základe práva národov na samourčenie, ktorého sa dožadovali niektorí predstavitelia exilu na čele s Dr. Ferdinandom Ďurčanským, Karolom Sidorom či Petrom Prídavkom, odvolávajúci sa na Atlantickú chartu a Chartu ľudských a občianskych práv, umožnené nebolo. Nech nám teda ostane aspoň toto skromné svedectvo obetavého katolíckeho kňaza...

PREDHOVOR AUTORA

Svoje spomienky z väzenia opíšem tak, ako sa na ne pamätám. Mnohé udalosti by si vyžadovali dátumové spresnenie. Ale pamäť sa už ťažko rozpomína. A poznámky, ktoré som si tajne urobil vo väzení, sa mi stratili.

Z pamäti verne opisujem, čo som sám prežil, videl a skúsil.

Osobitne uvádzam, čo som len počul od iných, aby som to odlíšil od toho, čo viem z vlastnej skúsenosti a to podávam tak, ako sa stalo. Konečný úsudok o motívoch, ktoré jednotlivé osoby viedli k ich konaniu, ťažko môžem povedať ja alebo iní. O motívoch možno usudzovať len s pravdepodobnosťou, alebo najväčšou pravdepodobnosťou. Spomienky nepíšem kvôli sebe, ale preto, že ako jedinému z uväznených v trenčianskej väznici sa mi podarilo dostať sa do zahraničia a chcem našim spolubratom a krajanom v slobodnom svete poukázať na hrôzy, ktoré na nás v tejto boľševickej väznici páchali, aby títo pohnutí milosrdenstvom snažili sa zjednotiť svoje sily v práci a v boji za oslobodenie svojich trpiacich bratov doma, v ujarmenej vlasti.

Tu nejde o mňa, ako skôr o to, aby sa odo mňa, tam väzneného, svet dozvedel, aké zverstvá napáchal komunistický režim a jeho sluhovia na našich najlepších a najvernejších.

Môj prípad je len malou epizódou z desaťtisíc iných, čo sa tam odohrali, je len nepatrnou kvapkou v porovnaní s ostatnými trpiacimi spolubratmi, ktorých tam mučili, trýznili, bili a zbavili života. Moje väzenie a utrpenie sa ani zďaleka nedá porovnať s mukami tých ostatných, na ktorých sa vršila neľudská zbesilosť sadistických vrhov, ktorí si tu „vyplňali vôľu“. Dobré viem, že istí naši krajanovia, ktorých so mnou väznili a prešli horšími tortúrami ako ja, majú v USA príbuzných, čo sympatizujú s čechoslovakizmom. Keby ale ten svokor uvidel svojho zaťa a otročkom stave, svoju dcéru na kostru schudnutú od žiaľu a trápenia sa nad utrpením svojho manžela, keby videl svojho starého svata chorého a poraneného ležať v trenčianskej väznici, rýchlo by ho prešli všetky sympatie k českému boľševizmu a stal by sa bojovníkom za slovenskú vec. Tí, čo prechádzali peklom múk v trenčianskej a v ešte horších väzniciach a žalároch, ako aj v koncentračných táborech, sú vaši príbuzní, otcovia, bratia, sestry, pokrvní, rodní bratia v cirkvi a národe... Preto utrpenie vašich týka sa aj vás, drahí krajanovia za morom, v slobodných krajinách, kde ste doposiaľ neokúsili škriabanie pazúrmi do živého tela červeným medveďom... Ak chcete pomôcť svojim bratom, sestram, milovaným príbuzným a pokrvným doma, potom svorne sa dajte do práce a boja za zvrhnutie boľševického, benešovského jarma zo šije slovenskej.

Ak nechcete, aby tieto hrozné pazúry skrvavené krvou vašich milých zasiahli po čase priamo aj vás, spamätajte a zobuďte sa ku svornosti a činnosti za vykúpenie malých národov, za ich oslobodenie spod okov červeného otroctva.

Nech Boh váš nachdne k jednote, svornosti, sile a odhodlaniu za sväte práva trpiacej cirkvi a nášho krvácajúceho národa.

Autor

NA PRELOME

Jar 1945. Najťažšia zo všetkých prelomových rokov v slovenskej histórii. Veď čím viac strácame, tým je tá strata bolestnejšia. Kto stráca málo, želite za málo málo. Keď boháč stratí málo, ani si to nevšímne. Keď chudák stratí málo, bolí ho to o to viac, lebo ten žil i z toho mála. Ale keď malý národ, čo

tisíc rokov bojoval za svoje samourčovanie právo a samostatný slobodný život, po sľubných rokoch začatej samostatnosti stráca vrchol svojich národných túžob a snáh, ktoré vlnili sa jeho tisícročnými pohnutými dejinami a zrelí toľké stáročia v konkrétny plod, v samostatný Slovenský štát, je to rana, strata, ktorá páli v srdciach verných ako žeravý meč, je to strata hroziaca záhubou.

A predsa veríme, že i hrozná strata toho, čo má spomedzi pozemských hodnôt človek alebo kolektív ľudí najcennejšie, strata slobody a samostatnosti, nezlomila a nezlomí národ, ktorý sa spolieha na Božiu pomoc a na svoje dejinné sily, ktoré ho viedli k realizovaniu myšlienky jeho samostatnosti v najťažších dňoch, aké kedy vládli nad obzormi Európy a sveta.

Augustový puč v r. 1944, vyvolaný boľševickými parašutistami a podporovaný zlomkom zradných spodných vôd čechoslovákov ukázal, čo možno čakať od nových „osloboditeľov“. Zbijanie, vraždy, znásil-

šenie, samostatnosť a slobodu. Jeden z vedenia ústredných časopisov Strany vtedy mi povedal: „Idete správnym smerom, mocnejšie a ostrejšie stojíte za našou vecou, než naše ústredné časopisy“.

Prečo?

Do puču bol okolo časopisu úzky kruh spolupracovníkov. Po ňom, keď videli ohrozené najzákladnejšie prirodzené práva národa poctivo zmýšľajúci inteligenti, ktorí predtým sa štítili spisovateľského pera, teraz pučením zvýšenou starostlivosťou o národnú budúcnosť, namáčajú svoje pero do rany krvácajúceho svojho srdca, písalí najohľadnejšie články a v posledných chvíľach burcovali národ, volali mu do duše.

Údiv zachvátil moje srdce, keď tu niektorý kolega, tam ten, alebo hen priateľ skromne mi po puči podáva článok, ktorý vytryskol z uboleného, ustarosteného, milujúceho slovenského srdca. A chvíle bolesti sú chvíľami najpozhľadnejšej tvorivej činnosti. Videl som to na týchto spolupracovníkoch, o ktorých som nijako nepredpokladal, že by

zhonu, to je zdroj občerstvenia a energie. Na nariadenie Katolíckej akcie poriadali sme v týchto prelomových dňoch po farnostiach duchovné obnovy, aby sme veriacich pripravili na ťažké chvíle po prechode frontu a ďalšiu neistú budúcnosť. Ale i samotným pastierom stáda bola treba posila a občerstvenie.

Po Veľkej noci, v apríli 1945, požiadal som o dovolenku, postaral sa o zástupcu a odišiel domov na hrob matky, navštíviť otca a súrodencov a vybral som sa do zátiažia františkánskeho kláštora v Pruskom, vykonať duchovné cvičenia, ako prípravu na neistú budúcnosť.

„Hovor, Pane, veď Tvoj služobník počúva!“

Mal to byť posledný vlak, čo ma viezol do Pruského, malého mestečka na druhej strane Váhu. Posledný osobný vlak. Z Trenčína do Tr. Teplej už som ani nestihol osobný vlak. Tie už zastavili, na považskej trati premávali len pre vojenské transporty. Ulapil som sa spolu s ostatnými známymi

THDR. JÁN REKEM, *trenčiansky kaplán*

Trenčianska väznica

Zážitky slovenského kňaza vo väzení v „oslobodenej“ ČSR (1945)

ňovania, krádeže, nútené práce.

Tento puč ukázal nielen to, že každý, i malý slovenský národ, má svoju spinu vypočítavcov (superintendent Osuský), ktorí chceli osedlať apokalyptického koňa a z neho pohodnejšie ničť slovenský katolicizmus, zdeptať ho kopytami apokalyptickej príšery, ale tento puč ukázal i príklady hrdinstva, ktoré priniesli na záchranu vlasti naši najlepší, či už v žalároch, ktoré skoro v každej okupovanej dedine zriadili červení okupanti počas svojej hrôzovlády, či na praviskách, kde krvácali naši najlepší, alebo na bojových poliach, kde slovenská mláď, odchovaná ideálmi otca národa Andreja Hlinku - za Boha život, za národ slobodu - kládla za obeť kvet svojej mladosti, chrániac svoju milú rodnú zem vlastným telom proti červenému drakovi, bližiacemu sa z východu.

Každý deň nám prinášal nové a nové chyry. Zlé i dobré.

Zlé o zradcoch vlastnej krvi a vlastného rodu, ktorí sa našli, že sa dobrovoľne pridali k červeným parašutistom a išli podpaľovať vlastnú strechu nad vlastnou hlavou.

Dobré o hrdinstve a sebažertve našich bratov a sestier, ktorí radšej volili nebyť, radšej volili položiť život a obetovať všetko, ako pridať svoju pomocnú ruku k dielu skazy, deštrukcie, než zradit' cyrilometodskú tradíciu, ústiáciu v krásnej syntéze ideálu nadprirodzeného a prirodzeného: Boh a národ, Cirkev a vlasť.

Hoci sme videli, že dielo skazy sa blíži a nezdadlo zasiahne i západné Slovensko, predsa sme boli svedkami nezlomnej a odhodlanej vôle, najmä slovenskej mládeže, vôle po slobodnom a samostatnom živote. Spartánske: „So štítom, alebo na štíte“ sa stalo heslom slovenskej junače. Alebo pone sieme pochodeň slovenskej samostatnosti ďalej, fákľu rodolubstva dopredu, alebo čestne padneme v boji. Na ukážku malá epizóda:

Menovaním za trenčianskeho kaplána dostal som česť spolupracovať so vzácnym kňazom, rodolubom, prelátom Msgr. Andrejom Marsinom nielen na cirkevnom poli, ale i na národnom a literárnom. Vydával a redigoval „Trenčana“, krajský časopis, ale známy po celom Slovensku pribojnosťou a ráznou otvorenosťou. Pred a po puči prichádzali za mnou ľudia rôznej smeru a upozorňovali ma, aby sme zmiernili tón alebo celkom zmenili smer vedenia časopisu. Neustúpili sme, nedali sme sa na dezerciu. Ba priamo po puči „Trenčan“ najostrejšie hájil prirodzené právo Slovákov na svoju

boli schopní na podobný článok, ale láska, vedená silnou vôľou, robí divy.

Tak naše články burcovali a vlievali silu, posilňovali povedomie a v najťažších dobách chránili najcennejšie hodnoty, vieru a vlasť.

Keď niektoré dediny mali odrezané spojenie s Bratislavou a ústredné časopisy strany sa nemohli dostať do ich kraja, bol tu ako náhrada „Trenčan“, ktorý v časech po puči dosiahol svoj rekordný náklad päť tisíc exemplárov, a na autách a po železnici sa rozutekal do slovenských chalúpok, zažihol oheň rodolubstva, iskričky nádeji rozplameňoval v pochodeň, v žiaru, a tvoril hnutie odporu proti bližiacemu sa barbarskému bezbožníctvu.

Pomaly nepoznal sa deň od noci, nebol rozdiel medzi nimi, veď aj noci sa v práci pomaly menili na dni. A barbarské, komunistické hordy sa blížili.

Čo nás čaká? Sme v rukách Božích. Za službu verejnosti nik nech nečaká odmenu. V službe idey, človek vždy musí byť pripravený na viac rán ako odmien.

Odmeny? Čakať ich? Od koho?

Kto pracuje za malý národ, kto ho chráni pred veľkými pažravými zobákmi a papuľami mocnejších, má nádej na odmenu?

A naposledy: Kto vyrástol na úslni kresťanského poznania a chápania života, ten má zameraný život k hodnotám ideálnym, večným, tomu na svete nejde o masťné válovy.

Kresťanovi vzorom života je Kristus. A Kristov život bol službou myšlienke vykúpenia svojho národa, z ktorého vyšiel a vykúpenie ostatného ľudstva.

V kresťanskom ponímaní života pozemská odmena nie je cieľom, môže byť len prostriedkom, pohnútkou k intenzívnej činnosti, ale vlastným cieľom je splniť úlohu, ktorú nám na tomto mieste vytýčil Boh, kam nás postavil, kam nás priviedol.

Takto sme sa snažili slúžiť Božej a národnej veci. Keď Boh uzná našu úlohu za skončenú, dobre, prijme Jeho rozhodnutie, tak ako prijíma podriadený svoj rozkaz od predstaveného. Boh je náš absolútny Pán a veliteľ. Na vojenčine nás učili: Rozkaz je rozkaz, ten sa musí vyplniť.

Aby duch bol hotový splniť tento rozkaz i vtedy, keby ľudskej prirodzenosti padol ťažko, treba posilnenia, duševné cvičenie v tichosti a utiahnutosti, kde je Boh duši bližšie, a duša schopnejšia zachytiť jemný závan Božej prítomnosti.

Duševné cvičenia, generálna očista srdca, exercície, to je oáza v púšti životného

na jeden z nich, a na plošine nákladného vozňa, čo nemal ani bočných stien, som sa previezol do Trenčianskej Teplej, v ruke s malým kufříčkom.

Doma krátka rozlúčka so živými. Návšteva kostola, kde som uzrel svetlo viery, keď krstom milosť Božia pozdvihla ma do nadprirodzenej oblasti Božieho synovstva, kde som mal svoju prímičnú svätú omšu, ako novokňaz, zložiť všetky svoje ideály a túžby na oltárny stôl pri päte kal-várskeho kríža, vystávajúceho z oltárneho stola.

Odskok na cintorín za kostolom, kde okolo nebohej matky očakávajú moji šiesti súrodenci radostné vzkriesenie svojho tela. Spomienka na starých rodičov, ktorí tam tiež v blízkosti odpočívajú, najmä na nebohú babku z matkinej strany, ktorej povedľa mamy ďakujem za pestovanie milosti svätého povolania. Citové rozochvetie týchto chvíľ sa zmocňuje človeka, a modlitba v spolení s našimi drahými, ktorí nás predišli v znamení viery na večnosť, dáva silu, občerství.

A vlak piska. Znamenie na odchod. Rušň sa pohne. Posledný pokyn rukou. Sestre vypadnú slzy. Naším som len povedal: Čakajte ma vtedy a vtedy.

Naši železničiar, čo išli domov na druhú stranu Váhu, sa mi prihovorili. Začali so svojimi obavami. Front je predo dverami. Dostali dovolenky, lebo vlaky zastavili. Odchodia len posledné transporty. Úzkosť a obava sa zračí z ich reči. Slovenský štát a jeho kladné hodnoty pre nášho drobného pracujúceho človeka sú predmetom rozhovorov. Nejednému upracovanému môjmu známemu železničiarovi vypadli slzy nad bližiacou sa skazou nášho domčeka, našej drahej republiky, Slovenského štátu. Upracovanou čiernou, možofnatou rukou stierajú svoje slzy.

Boh dá trpieť, zhyznúť nedá. Naša pravda raz sa zablyskla svojou krásou vo svete skutočnosti, nik ju z neho viac nevytrie, i keby na krátky čas musela ustúpiť. Boh je ochrancom malých národov, držíme sa ho verne, prosíme úpenlivo o pomoc a hlavne svojim životom. Najmä vy, drahí rodičia, svojou vychovávateľskou činnosťou pri vašich dieťatkách snažte sa mu dať záruky, že i my, ak budeme žiť, i naše nastávajúce pokolenia budú hodné svojho samostatného domova, nezneužijú ho proti plánom a myšlienkam Božím. Vtedy Boh nám znova dopraje vlastnú strechu nad hlavou.

Ani som nevedel, kde sa brali vo mne slová a sila, ktorou som uspokojoval svojich rodných bratov a vlieval nádej do srdc.

Myslel som na hrdinstvo našich železničiarov, ktorí sa vo väčšine držali nielen v šťastlivých ale aj v ťažkých dňoch. Cítil som vždy veľké sympatie k tejto modrej armáde. Nielen preto, že som vyrástol v železničnom prostredí, že môj otecko bol železničiarom, ale preto, že som zblízka videl ťažký, ale krásny boj, ktorý viedli naši slovenskí, katolícki železničári za cirkev a národ v organizácii Zväzu slovenských železničiarov, či na stĺpoch jeho časopisu Hlas SZŠ a iných časopisov, alebo od osoby k osobe vo verejných i v súkromnom živote na našich železničných stanicách, kde neraz usadili nejedného proticirkevného provokatéra, že viac ani nehlesol.

A tak v rozhovore uteká čas. Prebehli sme striebřistý Váh, prichádza Nemšová.

Vlakom obliehame okolo vyprázdnených vojenských skladov. Miznú Borčice, Slávnica, Bolešov. Z úzadia vyzerá na nás Sedmerovec, pyšný na svoje pekné kone, ktoré tam majú gazdu. Veru takých ďaleko inde na okolí niet. Za nami je Pomínovec so svojim starobylým kostolikom, vzácnym svedkom pohnutých dejov nášho trenčianskeho Považia, veď od 12. storočia bol strediskom služby Božej na tejto strane Považia. Videl hrôzu bojov a okupantov, ktorí sa prehnali týmto našim krásnym krajom. A predsa stojí. Síce ošarpaný, dokmášaný zubami času, ale pevne vzdoruje.

Hrejivý závan sily vinie sa okolo môjho srdca. Hľa, tento starodávny ošarpaný kostol, do ktorého skoro tisícrocie chodievali naši pradedovia a otcovia, kde skladali na oltár svoje žiاله a bóle, ako zmiernu obeť v spojení s utrpením Syna Božieho na oltár, ešte stojí. Prestál búrkou, nájazdy divých husitských, tatarských, tureckých hrd.

Plameň nádeje tlie v srdci: Prestojí on i prvial boľševických hrd, ich neslávny barbarský príchod, ale aj menej slávny ich pád...

Bohulice, Pruské. Pod bájnym Vršatcom, chrániacim našu slovenskú stranu od moravskej, v dolinke učupené nenárodné mesteciko s mohutným farským kostolom, ktorý zásluhou svojho miestneho farára a veriacich je krásne vnútri vmaľovaný, že naozaj človek sa v tomto prostredí cíti vytrhnutý do vyššej oblasti.

Nedáľeko je kostolík s kláštrom sv. Františka, kde ctihodní otcovia, synovia chudobného sv. Františka od 17. storočia pilne a horlivo pracujú na duchovnej obrode trenčianskeho Považia. Ich neveľký, skromný kláštor sa veľkými literami zapísal do dejín Slovenska, do literárnej a hudobnej slovenskej histórie. Veď v tomto skromnom Hugolin Gavlovič, náš slávny slovenský spisovateľ. V tomto kláštore žil a tvoril svoje vzácne cirkevné, chrámové skladby, františkánsky komponista Pavol Bajan. Mnohé jeho skladby a piesne prešli do Jednotného katolíckeho spevníka. S pocitmi úcty a povznesenia pokračujem portu tohto starobylého, o slovenský národ sa zaslúživšieho kláštora.

Hlavu skláňam pred pamätnou doskou nad portou na pamäť spomenutého františkánskeho kňaza, spisovateľa.

Po srdečnom privítaní bratmi sv. Františka odoberám sa so farského kostola, kde priam spovedajú dietky, aby som tam pomohol pri práci.

A potom sa človek vhlbi do seba. Či sám do seba? Veď človek nikdy nie je sám. Božia myšlienka, vložená do každého človeka, je vždy v nás, ako náš cieľ, ku ktorému spejeme. Boh je v nás svojou všadeprítomnosťou, ako náš posledný cieľ a zmysel našej životnej borby. Medzi týmito posvätnými múmi človek to zvlášť precíti a z tohto vedomého prežívania Božej prítomnosti v nás načerpá silu a potechu.

„Dominus regit me et nihil mihi derit. Pán ma riadi, nič mi nebude chýbať. Veď keby som musel prejsť stredom tóne smrti, nemusím sa báť zlého, lebo ty si so mnou, Bože“ (Žalm, 22).

Tu v žiari večného svetla, pred svätostánkom, si uvedomujem svoju pravú postać, svoj správny zmysel a vidím všetky malicherné bočné ciele v ich mizivej pozlátko, pomínelnosti, kým večné hodnoty poznám v ich pravej, magickej žiare, ozajstnej hodnote.

Posledné veci človeka: Smrť, súd, večnosť rozširujú obzory človeka, sú ukazovateľmi - smerovkami do našej nebeskej vlasti.

Všetko má svoj koniec, nielen radostná, blaživá pohádka, ale i trpká a dravá skutočnosť života. Preto v ťažkostiach života netreba zúfať, ale ísť vpred za ideálom i cez prekážky. Veď náš život nie je slepou náhodou, ale poslaním, Božou prozreteľnosťou a opaterou, vedúcou všetky moje kroky a životné okolnosti. Chce, aby sme sa v každej osvedčili, ako dietky nebeského otca, verné svojmu otcovi a verné úlohe, ktorú nám zveril pre okolnosti, do ktorých nás postavil. Za vernú službu nás čaká vzácna odmena u otca v jeho teplej otcovskej náručí, v náručí Božej.

Po duchovnej obnove je človek spokojnejší, vyrovnannejší, s odovzdanosťou do Božej vôle čaká búrlivé frontové udalosti. Vedomie, že náručí dobrého, nebeského otca bdie nad nami a nad splnením našej životnej úlohy nielen uspokojuje, posilňuje, ale aj blaží. Či si nám, Pane, určil prv alebo neskôr odísť zo životnej arény, je vecou Tvojej starostlivosti. Našou vecou je, aby ten odchod bol v súlade s tvou vôľou bez ohľadu na to, kedy nastane. Snažme sa, aby sa uskutočnil s Tvojou spokojnosťou a pochvalou.

PRECHOD FRONTU

Koniec apríla a začiatok mája bol na Považí desný. Front. Aké to strašné slovo! Mnohí ľudia ho predtým spomínali denne, ale celú hrôzu významu tohto slova nechápali. Ako aj? Veď sú isté slová v našom živote, ktorých význam pochopíme len vtedy, keď ich prežijeme. Slovo „front“ patrí medzi ne. Mladší ho z vlastnej skúsenosti nepoznali a zo starších len muži, čo slúžili vo vojku za minulej vojny, chápali dosah tohoto hrozného slova.

Ale desnej skutočnosti, ktorú to slovo naznačuje, sa báli všetci. Len vo stupni strachu bol rozdiel. Tí, čo prežili jeho hrôzy, s vráskavejším čelom sa starali o životy a majetky, ako tí, čo nemali dosiaľ skúsenosti s frontom. U týchto druhých sa miešala akási dobrodružná zvedavosť do obáv a akási tajuplnosť novej neznámej napínavej veci.

Prichodia zo dňa na deň horšie a krkolomnejšie správy.

V Trenčíne bojujú na predmestí. Skalka, symbol kresťanského Považia je už v rukách červených. Naplňajú nás obavy o Skalku, veď tak sme všetci katolíci na Považí od malička s ňou zrástli. Od malička sme putovali ku sv. Ondrejovi a Benediktovi, k týmto dvom ochrancom, patrónom Považia.

Skalka bola ohniskom pre katolícke trenčianske Považie. Keď evanjelické trenčianske stavy vyhnali katolíckych kňazov a katolíkom odňali kostol, vtedy sa na Skalku usadili vznešení otcovia jezuiti, odtiaľ dochádzali do Trenčína a okolitých obcí a pomaly, svojím príkladným životom a neúnavnou prácou, preorali opustené pole a Trenčín, bašta evanjelikov a reformácie, stredisko evanjelickej literárnej činnosti na Slovensku (veď Trenčín pre slovenských evanjelikov znamenal vtedy to, čo Trnava pre literárny život katolíkov), sa premenil na baštu katolíkov.

Nový kostolík na Skalke poškodili. Ale, chvála Bohu, tie škody ešte neboli najťažšie. Front ako plameň pohltí celý Trenčín. Obsadili Kubru, Opatovú padla. Od Hrachovej (dnes už v zrúcaninách), ktorá pred husitskými časmi a počas husitských bojov bola skrýšou Opatovčanov, prichádza rumunské vojsko pod ruským velením.

Dobrá je v plameňoch. Tu sa front na hodnú chvíľu zastavuje. Starobylá dobranská kaplnka dostala riadne zásahy. Strecha, múry poškodené, ohne i v obci.

Pred Trenčianskou Teplou sa opäť front zastavil. Z oboch strán hôr paľba a míny dopadajú na obec. Horný koniec obce je veľmi poškodený.

Prichodia konfúzne správy, že vraj Trenčianska Teplá 6 krát zmenila pána. Nuž sme boli ako na ihlách. Teplani, čo sme s nimi boli v Pruskom, alebo tí, čo mali v Teplej rodinu, boli sme všetci zvedaví na skutočný stav. Nebezpečie sme, nebezpečie tam, vybrali sme sa na výskum do Trenčianskej Teplej. Túžba vedieť, čo je s našimi, bola mocná.

Ideme peši do Slávnice, na Bolešov, Borčice, Nemšovu. Pokúšame sa dostať na železničný most, ktorý podmiňovali a strážili nemeckí vojaci. Naša armáda už opustila hranice Slovenska. Nedaj Bože nás

pustiť na druhú stranu. Strážcom ponúkame cigarety. Slovenské lipky. Žiadostivo sa vojak díva na ne, ale hovorí, že ten druhý, na druhom konci, na to nepristane. To je naša vec, len vy nás pustite. A ukazujeme mu i kúsok salámu. To rozhodlo. Tento nás pustil. Ideme s obavou, ale i čiastočne spokojní ďalej. Prichádzame do štvrtiny mosta, a tu strážnik z druhej strany mosta ako besný reve: „Halt, halt!“

Kolega upozorňuje, aby sme sa radšej vrátili. Ale kde, sme už skoro na pol mosta a mne ísť späť? Ani za svet. Kývam tomu vartášovi, aby prišiel k nám. Nechce rozumiť. Strhne pušku a mieri na nás. To prestáva byť žart. Vrátiť sa, alebo nie? Nepopúšťam. Zdvihnem jednu ruku hore, lebo v druhej mám kufrik. Úsmev mi preletel v tom momente akosi predsa len tvárou, lebo to zdvihnutie ruky nevypadalo ani ako Na stráž, ani vzdávam sa, a druhou rukou ukazujem na vedenie podmínovania, že sa mu vyhýbam, aby som pri jednotlivých náložkách nespôsobil výbuch. Za chvíľu zas kývam nezafarženou rukou, aby ten neústupný Kerberos sa akosi priblížil.

S nabitou puškou predsa ide k nám. Akýsi je veľmi nedôveryčivý, lebo pušku stále drží v palebnom postavení. Keď už bol na dopočutie, oslovím ho nemecky a ukazujem dokumenty, i také i onaké. Akosi neverí. Pýtam sa ho, či sme cigarety. „Nechajte si Vaše cigarety!“ - grobiansky mi odvrkne. Počkaj, ty beštia, myslím si, pre ústa Ti je málo, pre žalúdok sa hádam chytíš. Slaninky kúsok nepotrebuje? Čo, máte slaninku? Áno, môžete z nej dostať. Už bol mäkkší. Potom sme uderili na citové struny, či mu žije matka, manželka, deti, rodina i my ideme rodinu pozrieť, čo je s našimi, atď. Uzavreli sme dohodu. Odpovedal nás na koniec mostu, po ceste i cigarety sa mu zišli, my sme zasa hneď zameldovali, že zajtra pôjdeme zasa touto samou cestou späť. A išlo to.

Cez Váh sme prešli. Ale leží pred nami kanál hydroelektrárne a výbuchmi zdemolované domy. Teraz bolo treba ísť okolo Váhu až k Dubnici k hydroelektrárni, a potom prejsť cez kanál a zasa okolo kanála, okolo Prílesa do Trenčianskej Teplej.

Dubničania nás upozornili, aby sme nešli po hradskej, lebo tá je z hôr ostrelovaná, ale aby sme šli povedľa železničného násypu z druhej strany, lebo tam tak husto nezasahujú strely. Poslúchame. Veď vidíme, ako sa z hôr kadí a strely dopadajú na polia.

Cesta bola teda dosť dobrodružná. Neraz sme sa museli bez povelu hodiť na zem. Povelom tu vlastne bola blízka explózia, neďaleko nás.

Zvedavo prichodíme k Teplej. Ako po vymretí. Železničná stanica Prázdna, staničný park odvezený na Moravu a do Čiech. Čo zostalo vo výhrevni a pred ňou sú len pokazené stroje, bezcenné vraky.

Bližil sa k nám nemecký jazdec, vojak na koni, ako sme prekračovali koľajnice zriadovacieho nádražia. Nevedeli sme, že tam je zakázané vkročiť, veď sme už týždeň preč z Teplej. Ktože vie, ako by nás bol privítal. Ale náhoda nám priala. Síce tá náhoda mohla byť aj nešťastím, ale dobre to dopadlo. Vojak prifrčal ako vietor, leda sa pri nás zastavil a pootvoril ústa, aby čosi povedal, tu prifrčal strela vedľa nás. Ledačina dotieravá, tak blízko sa dotepí. Ani stovka rokov nás nedelí v priamej čiare od nej. Ten musel mať dobré oko, čo ju na nás pustil. Obzeráme sa, keď sme sa pozbierali zo zeme, po jazdcovi, ale z toho vidíme už len malý bod. Kôň ani nečakal na povel. Ako mu strela brnkla o sluch, vzopál sa na zadné nohy a dlhými skokmi odcválal od nás. Div z jazdca dušu nevytriasol.

No, jedno vyšetrovanie zas šťastlivo skončilo. Spokojne by sme mohli ísť domov. Ale doparoma. Keď jedni prestanu v tom brániť, začnú druhí. O Nemcov sme už nezavadili, ale tí z hôr ako by sa zjašili. Čím divšie bijú do obce a do nás. Každú chvíľu sme si museli ľahnúť na zem.

Konečne narazíme na rodákov a dychtivo sa vyzvedáme. Škody v obci sú veľké, ale nie až také hrozné, ako nám to priniesla povest'. Horný koniec veľmi trpel, bol bližšie k horám, skadiaľ prichádzali strely z kanónov a mínometov, zmenil viac razy pána, až 6 krát.

Obec ako vymretá. Každý radšej sedí doma, pre istotu v pivnici. Keď kto vyjde na

obec, nejde po hradskej, ale skôr okolo domov, aby ho hliadková služba nezbadala, lebo potom začnú usmernenú paľbu na toho jednotlivca. Takto už pár obetí prišlo o život alebo bolo zranených.

Hrozné. Dozvedáme sa, že zabilo Martina Masera Ulického, len čo vykročil z izby, črepiny mu prerezali brucho a vnútornosti si niesol v rukách, keď išiel k lekárovi. Vstál kruté bolesti. Človeku sa to nechce ani veriť, veď donedávna bol našim susedom. Pred krátkym časom si postavil pekný dom, a tu máš, už ho smrť z neho vyhnala. Také sú svetské a pozemské hodnoty, aby sa človek k ničomu z nich neviazal. Všetko je neisté, len smrť a po nej večnosť. Aká? Podľa toho, či v milosti posväcujúcej sa odoberieme zo sveta, alebo bez nej. Daj mu Pán Boh večne odpočinutie! Bol to dobrý čeľadin. Chlap ako hora, silný ako buk, ale zato vo svojej добрote ako dieťa. Zaoopatrený sviatosťami poručil dušu Bohu.

Pri cukrovke dopadla mína do záhrady rodiny Fulopovej, zrovna boli pri práci. Marišku, manželku Fulopovu, rodenú Šandorfí, sestru nedávno zomrelého dp. Martinka Šandorfího v Tekovskej Novej Vsi, namieste zabilo. Manžela Štefana Fulopa zranili črepiny a malého chlapca, Jožka, hlina celkom zasypala. Chlapčatú dohromady nič nechýbalo, keď ho spod zeme vyhrabali, ale Fulopova početná rodina zostala bez matky a otec dlhé časy odležal v nemocnici.

Takto rad-radom Jóbove zvesti z tej či onej strany. Prenocovali som doma. Navštívili sme len najbližších známych, lebo ponevierať sa po obci bolo nebezpečné. Slová povzbudenia a útechy padli z oboch strán a už ráno beriem sa späť.

Zasa úmorná a nebezpečná cesta nazad. Prídeme k mostu. Nové stráže. A zas tá nechutná vyjednávačka. Po dlhej dobe cigarety a salám vykonali svoje poslanie a ideme cez veľký železničný považský most do Nemšovej. Netušili sme, že už zajtra ten most nebude: Na podvážskom majeri pred mostom mali Nemci zakopané delostrelectvo a tiež umiestnené v hospodárskych budovách majera. Samozrejme, že toto miesto bolo cieľom delostrelectva zas z druhej strany. Preto títo bili do majera ako diví. Na druhý deň jedna takáto strela sa dostala až na železničný most a priam uprostred mosta zasiahla dynamitovú nálož a vyhodila tak most prv do povetria, než to mohli urobiť Nemci.

V Nemšovej sme sa stavili u známych, navštívili, potešili, vliali trochu nádeje v pomoc a ochranu Božiu. A pobrali sa v mene Božom ďalej.

Chudera Nemšová! Tiež vytrepala svoje. Najmä Liborča a táto strana od mostu. Strely namierené na majer preletovali Váh a dopadali do tamojších domov a záhrad i nemšovský kostolík, s jeho typickou vežou, ktorá okrášľovala Považie, dostal zásahy. Tá svojrázna veža bola zrazená. Mnoho Nemšovčanov bolo evakuovaných.

Počas frontu bol tam aj pohreb. Len kňaz, organista, a pár najbližších príbuzných sa zúčastnili na pohrebe. Len čo tí tam hore zbadali pár ľudí pospolu, spustili na nich paľbu, hneď všetko ležalo na zemi. Našťastie zásah šiel neďaleko vedľa. Z cintorína aj obradníci i rodina plaziacky sa museli vrátiť domov okolo železničného násypu, lebo paľba neustávala.

Pruščania tesne pred príchodom frontu šli slávnostnou procesiou ku soche Preblahoslavennej Panny Matky Božej zasvätiť jej svoju obec a farnosť, učiaci spolu sľub, že keď Matka Božia im zavaruje obec od škôd na životoch a majetku, každoročne v máji budú konať ďakovnú procesiu k tejto soche, vďaka si spomínajúce na jej materskú ochranu.

Bola to nádherná, vrúcna procesia, v tých pohnutých časoch veľmi dojímavá i príprava na ňu bola dôstojná. Ľudia skrúsené pristúpili ku sv. prijímaniu, aby zmierení s Bohom sa stali hodnejší vyslyšania jeho milosti.

A front v Pruskom ozaj prešiel bez väčších majetkových škôd a bez straty na živote. „Kto prosí, bude mu udelené!“ Nemci v tichosti odišli. Keď boli za dedinou, za vrchmi postavili palebné pozície, ale tie nezasiahli Pruské. Asi 30 striel dopadlo na Podvázie, ktoré leží medzi Váhom a Pruským. Ale i tu neboli väčšie škody. Len predsa jeden život padol za obeť. Vlastnou vinou. Neopatnosť, nerozvážnosť.

Keď strely dopadali na okolie Podvázia, vtedy sa ľudia ukryli do pivnice. Ten mladík, čo ho zabilo, nijako tam nevedel vydržať, ale za každou strelou vystrčil hlavu z krytu von, až naraz jedna bomba mu priniesla záhubu.

Prichodí druhá protivná armáda, ľudia hlásia.

Každý sa utiahne, sedí učupený doma. Každý trmie. Prichodia Rusi. Ešte šťastie, že nemajú veľa času zastaviť sa, a je tam medzi nimi veľa Rumunov. Pováčšine idú rovno ďalej, len obsadzujúca posádka pre obec zostáva. Tiahnu na biednych, ošarpaných vozoch. Vojenské, osobné alebo nákladné auto a tým viac autobus je u nich zriedkavosťou. Mužstvo i kone vyčerpané, unavené. Strhané tváre, ktoré i tak nevyzerali prívetivo, nerobia dobrý dojem. Za vozmi pripevnené ľahké kanóny. O tankoch nechyrovať.

Prvá vec - bubon. Každý zvedavý, čo je. Z každej domácnosti po jednom posielajú počúvať. Chlapi sekery, lopaty a ešte akési patričné náradie a do roboty. Mosty stavať pre armádu, atď.

Tamojší komunisti hneď sa cítia posadení na koňa. Chcú si vyrovnávať osobné úcty a pomstiť sa na svojich ideových odporcoch. Štvú i proti duchovenstvu a urážajú na ulici. Ale pomýlili sa, keď sa nazdávali, že duchovní pred tými niktošmi budú kapitulovať. Smelo a otvorene povedali týmto podliakom pravdu do očí, i keď už tí mali za sebou boľševickú armádu. Mládež len načúva pozďaleka, či sa opovážia rukou siahnuť na kňazov. Za dňa si netrúfali, a aby si ani potom netrúfali za noci, dostali večer prúčku v podobe výprasku od poriadnych mládenecov obce. Teda ľud stojí za svojimi duchovnými - jeden potešujúci znak do tej obávanéj boľševickej éry.

Tak prebiehal v tomto úseku front. Bolí to hrozné chvíle drancovania Slovenska. Až človeku stislo srdce, keď videl tie čriedy koní a rôzneho dobytky, ktoré denne odháňalo frontové vojsko na Moravu a do Čiech. Spásali ním ozimínu i jariny celkom bezohľadne. Alebo preň skosili ozimínu. Plné vlaky nabratých vecí odchádzali do Čiech. Stroje, poživatiny, látky. Verejný i súkromný majetok. Naše mozole odchádzali do Čiech zardarmo a potom nám ich Česi draho predávali. Tí ešte aj na svojom okupantovi získali. Nielen životy, ale i majetky a to, čo druhí im pri nútených evakuáciách doniesli.

I so slávnym barikádovým povstaním sa neponáhľali tak chytró, ako niektorí nerozvážni slovenskí pocháblí v r. 1944. Česi si vedeli vážiť svoje životy. Začali ukazovať svoje hrdinstvo, až keď Nemci boli jednou nohou celkom a druhou spolovice z ich zeme von.

Štyri dni pred dňom víťazstva začali bojovať. Ale našim luteránom československej orientácie nebolo ľúto slovenských životov. Veď nás je moc, najmä katolíkov. Preto bolo treba zvážiť drobných katolíkov do puču pod heslom, že Dr. Tisu odvliekli Nemci a tak pustiť im žilu.

Predfrontové chvíle mali ešte i inú hrôzu, okrem obáv z neistoty nadchádzajúcej chvíľ i hrôzy náletov, ktoré boli stále častejšie a častejšie. Najmä hrôzu do vzduchu vyhadzovaných, podmíňovaných verejných objektov.

Počas pobytu v Trenčíne hrozné bolo počas dňa počúvať výbuchy v továrni na dopravné prostriedky a vidieť stĺpy dymu čniť ich strašnou čierotou k nebu.

Hrozné bolo pozorovať bombardovanie Škodovky v Dubnici za dňa, ale najhroznejšie bolo vidieť večer a v noci strašné červené plamene jednotlivých blokov dubnickej továrne i iných tovární na Považí, ako zhubne a zlovestne osvetľujú ďaleko-široko celé okolie. Červený stĺp za stĺpom vybuchoval akoby spod zeme a mohutné horiace fakle krvavou žiarou farbili nebo, vrhali príšerný tieň na protíahlé kopce Vápeč, Žihlavič, alebo iné.

Ach, Bože, koľko skazy, koľko zloby na svete. Prečo sa ľudia nespamätajú? Prečo nepozná brat brata, ale nasilu v ňom chce vidieť nepriateľa? Veď sme všetci dieťkami jedného otca, ktorý je na nebesiach. Všetci sme vyšli z jeho dobrej, teplej, stvoriteľskej náručie a sme vlastne usmerení zas sa do nej vrátiť.

Teda viac kresťanskej lásky svetu, menej bude strachu a viac radosti zo života.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Každý prechod frontu a osobitne ozbrojená revolúcia nesú so sebou nebezpečie, ktoré právnici nazývajú vacuum juris. Na takomto území staré právo neplatí a nové sa ešte nekonštituovalo. Vacuum juris je priestor pre násilie, teror, bezprávie. Pokladal som si za povinnosť zo všetkých síl chrániť v týchto chvíľach ľudské životy, majetok, elementárne právo. Na zaistenie poriadku a chodu normálneho života som využil pokyny Slovenskej národnej rady, založenej ako národný orgán pripravovaného povstania v Banskej Bystrici podľa Vianočnej dohody v decembri 1943. SNR odporúčala zakladať na povstaleckom území obecné a okresné národné výbory. Na dôverných schôdzkach v mojej rodnej obci Malá Franková sme s tamojšími činiteľmi už pred prechodom frontu uvažovali o blížiacom sa zlomovom stave a pripravovali sa, ako ho zvládnuť. Vytipovali sme ľudí rôznej politickej orientácie, ktorí však mali prirodzenú autoritu, morálku i odvahu, aby sa postavili do čela obce či okresu a zachraňovali životy, právo, poriadok. Cítil som povinnosť, byť medzi nimi. Lebo nebolo takmer dňa bez krízových situácií rôzneho druhu. Spomeniem aspoň niektoré.

V zázemí frontu Nemci vyhlásili zákopovú povinnosť. Muži od 16 do 60 rokov museli istý počet dní v týždni odpracovať pri kopaní zákopov či stavaní obranných opevnení pri cestách. Jedného dňa v polovici januára 1945 dobehol za mnou na motorke žandár zo susedných Spišských Hanušoviec, že Nemci zbierajú mužov, ktorí nenastúpili na zákopy a idú ich niekam odviezť. Hneď som tam s ním išiel a naozaj: osemnásť chlapov z obce Jezerské bolo sústredných v nemeckom vojenskom autobuse, pripravených na odvoz. Obďaleč stáli na ceste ženy: plačúce manželky a matky. Pred autobusom stál na strážii nemecký vojak. Pristúpil som k nemu, vybral som z vrecka poslanceckú legitimáciu a ukázal som mu ju. Prekvapený vojak nevedel, o koho vlastne ide, odišiel do budovy školy za svojím veliteľom. Ja som zatiaľ otvoril dvere autobusu a kázal som uväzneným, aby ho opustili. Samozrejme, všetci sa hrnuli do dverí a utekali k svojim.

Medzitým prišiel k autobusu nemecký feldvébel a pýtal sa ma: „Wer sind Sie und was suchen Sie hier?“ – Ukázal som mu svoju poslanceckú legitimáciu a energicky som odpovedal: „Wie Sie sehen, ich bin Mitglied des Slowakischen Parlaments in Bratislava. Ich bin vor meiner Regierung verantwortlich für Leben und Sicherheit der Bevölkerung!“ Nemci sa to nevidelo. Našťastie bol v spoločnosti miestneho farára, spišského Nemca Eduarda Odrobinu. Ten mu hneď ochotne potvrdil, že je to naozaj tak. Nemecký veliteľ sa uspokojil a nechal ľudí rozísť sa, nehľadajúc medzi nimi svojich zajatcov.

Počas Slovenského štátu bolo našou dôležitou snahou vyškoliť inteligenciu, a tak zabezpečiť odborný a duchovný rast národa. I napriek tomu, že bola vojna a možnosti zahraničného štúdia boli obmedzené, posielali sme úspešných študentov kam sa dalo, aby získali odbornú kvalifikáciu. Jedným z nich bol mladý absolvent práva, Karol Rebro. Dostal sa do Ríma na postgraduálne štúdium medzinárodného i klasického rímskeho práva. JUDr. Rebro – už

ako pedagóg bratislavskej Právnickej fakulty - sa zapojil do povstania v Banskej Bystrici ako podpredseda Slovenskej národnej rady. Po jeho potlačení skrýval v sanatóriu v Hágoch, kde bola lekárkou jeho snúbenica a neskôr manželka, MUDr. Alžbeta Szabová. Nebolo to bezpečné miesto na úkryt. Upozornil ma na to lekár zo Starého Smokovca, MUDr. František Hollý, keď sme sa stretli v rýchliku do Popradu. Zašiel som s ním do Hágov a ponúkol Rebrovi ochranu. Dal som mu vystaviť osobné dokumenty na meno Karol Malík, povoláním učiteľ, rodom i bydliskom zo Sniny, ktorý ustúpil pred frontom.

PAVOL ČARNOGURSKÝ

Beda premoženým

Keďže Snina už bola na druhej strane frontu, prípadné podozrenie sa nedalo overiť. Mój priateľ, školský inšpektor Korsch v Kežmarku, mu vystavil dekrét učiteľa v obci Malá Franková. Tak sa vysokoškolský pedagóg JUDr. Karol Rebro stal učiteľom Malíkom na dedinskej jednotriedke. Učil tu od začiatku novembra 1944 do začiatku februára 1945. Býval pritom v mojom dome, v jednej z dvoch podkrovných manzardiek. Učil k všeobecnej spokojnosti Frankovčanov. Len miestny dekan Jozef Vojtas, ktorý na škole vyučoval náboženstvo a ako dobrý priateľ chodieval k nám, kde sme v trojici s novým podnámomníkom viedli dlhé rozhovory o približujúcich sa prevratných zmenách sveta, mi v dôverných chvíľach hovorieval: „Paľo, ak je ten tvoj Malík skutočne učiteľ, tak ja som pápež.“

Ďalší, ktorí v Malej Frankovej našli bezpečný úkryt, boli poľskí emigranti. K tomu treba poznamenať, že Sidorova koncepcia obrany pred nemeckým fašizmom navrhovala tesný zväzok česko-slovensko-poľský. Táto idea sa bohužiaľ nestala skutkom. Po nemecko-sovietskom rozbití Poľska odišla malá časť jeho politickej emigrácie do Sovietskeho zväzu, kde ju najprv čakali útrapy gulagov. Po priaznivom obrate vojny sa tu z jej zvyškov konštituovala Armija Narodowa a príslušné mocenské orgány, ktoré potom s postupujúcou Červenou armádou uzurpovali moc v krajine. Podstatná časť politickej emigrácie však emigrovala na Západ. Tu sa utvorila Armija Krajowa, ktorá sa vyznamenala v mnohých bojoch na frontoch západnej Európy. V Londýne vznikla aj patričná politická reprezentácia so Stanislavom Mikolajczykom na čele. Táto emigrantská vláda koordinovala činnosť svojich skupín roztrúsených vo viacerých krajinách a hlavne podnecovala domáci odboj v Poľsku.

V dôsledku našej predchádzajúcej polonofilskej orientácie sme s touto poľskou emigráciou spolupracovali predovšetkým prostredníctvom Karola Sidora, ktorého veľvyslanec post pri Vatikáne poskytoval pre to vhodné podmienky. Treba ešte podotknúť, že hoci Poľsko bolo pričlenené do Veľkonemeckej ríše, Vatikán si ponechal po celú vojnu poľského veľvyslanca

Kazimierza Pappého, ktorý bol Sidorovi tým najbližším priateľom.

Jedna skupina poľských politických emigrantov aktívne pôsobila v Maďarsku. Keď im hrozilo odhalenie, ponúkli sme im prostredníctvom nášho veľvyslanca v Maďarsku, JUDr. Jána Spišiaka, azyl na Slovensku. V marci 1943 prešli zelenú hranicu. Stretol som sa s nimi na dohovorenom mieste a nocou sme ich priviezli do Bratislavy. Bolo ich sedem: generál Stefan Hubicki s manželkou Renou, dôstojník Wojnarski s manželkou Cieszou, spravodajcovia Baša Rogovski, Lacey Ferlecki a Janusz Kowalczuk. Najprv

- oceňujúci moju pomoc. Dostal sa ku mne až po vojne. Zachránili ma tak, lebo až vtedy som sa dozvedel, že pôvodne mali rozkaz vystavený Stalinom na podnet Beneša, zastreliť ma ako poslanca Slovenského štátu, spolu s mojím otcom, richtárom Jánom Čarnogurským, a s dekanom Jozefom Vojtasom. Ale Božím riadením práve my sme zorganizovali obyvateľov Malej i Veľkej Frankovej, aby ich skupinu, ku ktorej sa pridali aj vojaci z rozpustených dvoch Malárových divízií, dva týždne živili po domoch každý večer teplou stravou. Mäso na ňu dostávali zo spoločne zabitých býčkov a baranov. Ra-

Najstarší syn Pavla Čarnogurského, vtedy 11-ročný Ivan, tiež opísal ústup Nemcov z Veľkej Frankovej, lebo všetko sledoval ako neúnavný vojnový spravodajca. Takto to podal v knihe: „Kupredu, hurááá...“ (Vyd. Marenčin PT, spol. s r.o., Bratislava, 2020.)

Náš otec Čarnogurský a Karol Rebro sa vybrali za maďarským veliteľom na Veľkú Frankovú a presvedčili ho, že najlepšie, čo môže urobiť, je vzdať sa so svojou jednotkou vojakov im – československým predstaviteľom. Maďar súhlasil a ráno sme mali dvesto vojakov – medzi nimi aj mnoho Slovákov zo

sme ich prichýlili v mojom byte na Palisádach, potom prešli do Bojníc, kde sa učili po slovensky. S vedomím ministra vnútra Šaňa Macha sme ich vybavili osobnými dokladmi slovenských občanov a rozmiestnili na bezpečné miesta. Sotva týždeň po odchode partizánskych skupín z Malej Frankovej, 15. novembra 1944, prišli tam za mnou traja z nich: generál Hubicki, jeho manželka a Janusz Kowalczuk, s krycím menom Ján Konár. Ubytoval som ich v dvoch miestnostiach školy. Úkryt práve tu, v mojej rodnej obci, som im poskytol preto, že odľahlá horská dedinka poskytovala najväčšie bezpečie a zároveň boli v tesnej blízkosti poľských hraníc. Z hrebeňov nad dedinou mali svoju vlasť doslova pred očami. Generál Hubicki mal čiastočné medicínske vzdelanie, pôsobil teda v obci ako lekár, čo miestni občania vďačne prijali. Poľskí emigranti zostali v Malej Frankovej až do 4. apríla 1945, kým sa pomery v Poľsku neurovnali natoľko, že sa mohli vrátiť domov, - do vypálenej Varšavy.

Odvážna pani Rena sa vybrala do Varšavy hneď po dobytí Poľska Červenou armádou, aby zistila, čo sa stalo s ich vilou. Keď sa po týždni vrátila, objala svojho manžela a povedala mu: „Stefan, my zaš mladži. Zaczyname od varzeški.“

Postupujúca Červená armáda vysádzovala do zázemia Nemcov partizánske jednotky. Tie sa potrebovali premiestňovať. Keďže boli v cudzom, neznámom priestore, obklopené nepriateľskou armádou, potrebovali domácich sprievodcov s dôvernou znalosťou terénu. Začiatkom novembra dostala jednotka majorov Volkova a Belova, ktorá sa po prestrelke s Nemcami 23. októbra uchýlila z obce Lendak do chotára Malej Frankovej, príkaz z veliteľského štábu v Kyjeve, premiestniť sa z magurských lesov do priestoru medzi Ružomberkom a Liptovským sv. Mikulášom. Keďže južnou stranou Tatier cez Spiš a Liptov vedie dôležitá železničná trať a cesta – obe boli dôkladne strážené Nemcami – previedol som ich na určené miesto poľskou stranou Tatier a Roháčmi. Vystavili mi za to písomný dokument, - spontánne, bez môjho podnetu

nených partizánov ukrývali ľudia v pivniciach. Lieky a obväzy pre nich dodávali zdravotnícke zariadenia vo Vysokých Tatrách, cez lekárov spolupracujúcich s Karolom Rebro a jeho snúbenicou, MUDr. Alžbetou Szabovou. Lekárske zákroky vykonával MUDr. František Ježík, obvodný lekár zo Spišskej Belej. On obstarával aj tlačivá na „pasířajny“, ktoré v tom čase Nemci vyžadovali na hraniciach každého okresu. U mňa sme ich vyplňali na falošné mená a dopĺňali fotografiami z rodinných zbierok miestnych občanov. Všetci, od sedliakov po lekárov, sme to robili nie iba z dôvodov ochrany životov obyvateľstva, ale aj z humánnych pohnútok pomoci bližnému.

Posledné dni pred príchodom frontu sme v obci zriadili zajatecký tábor, ktorého veliteľom bol Janusz Kowalczuk, alias Ján Konár. Keďže jediná verejná budova v obci bola škola, táborom sa stala jedna jej trieda. Zajatcami boli najmä dve roty maďarských vojakov. Nemci ich nechali vo Veľkej Frankovej, aby kryli ich ústup. Nechali aj zopár svojich vojakov strážiť mosty, s rozkazom, aby strážený objekt pred odchodom zničili. Nemeckého strážcu mosta medzi Malou a Veľkou Frankovou nečakaným spôsobom zajal môj brat Valent, keď sa neskoro večer vracal domov. Z temnoty pri moste začul povel „Halt!“ a zarezal siluetu vojaka s namierenou puškou. Valent sám nikdy vojakom nebol, ale čosi v ňom automaticky zafungovalo. Zdvihol svoju lieskovú palicu, ktorou inak zaháňal kravy. Namieril ju na vojaka s príkazom: „Odhoď zbraň!“

A div sa svete, Nemeck, hoci nerozumel po slovensky, v domnienke, že naňho útočí celá partizánska skupina, odhodil svoju pušku, pod ktorou ho potom Valent v hustej tme šikoval ešte kilometer do dediny.

Zajatcom varila kováčova žena. Myslím, že po celú vojnu sa nemali tak dobre, ako v našom tábore. Po prechode frontu sme ich odovzdali príslušníkom Svobodovho Čsl. armádneho zboru, ktorý mal dočasné veliteľstvo v Kežmarku.

(Pavol Čarnogurský: Svedok čias. Vyd. USPO Peter Smolik, 1997.)

Žitného ostrova, ktorý bol za vojny podľa Viedenskej arbitráže pripojený k Maďarsku – s kónskými poťahmi a vozmi na Malej Frankovej. Mali so sebou asi tonu munície a trhavín. Náš otec usúdil, že bude najbezpečnejšie uložiť ich v pivnici nášho domu. Čo keby sa nejaký hlupák dostal k zbraňiam alebo granátom a bola by pohroma. Vozy prichádzali pred náš dom, chlapi vykladali debničky s puškami, granátmi a strelivom. Ja som pomáhal vo dverách domu posúvať všetko dolu do pivnice. Na poludnie bola miestnosť cca trikrát tri metre plná až po strop.

O pár dní front prešiel aj cez Spišskú Starú Ves. Vojakov si prevzala zo stodôl Malej Frankovej Československá armáda. Kone a vozy čiastočne zostali Frankovčanom. Za ďalšie dni prišli československí vojaci na amerických nákladníkoch po muníciu, naložili ju a odviezli. Tak sme sa zbavili výbušniny, ktorá by pri explodovaní nechala namiesto nášho ogradu a domu len diery hlbokú desať metrov a v nej ďalšie tatranské pleso.

Jedného dňa popoludní sme sa stretli – chalani z nižšieho konca na ograde vedľa nášho domu. Bol tam Kuba od Zogroda, Jaš od Koval'a, Juzek Jurkasovský a ja. Kuba vytiahol spod košeľe akýsi na pohľad veľký kus mydla. To vraj ostalo u nich ešte po ruských partizánoch. Navrchu to malo podobne ako vtedy známe Šichtove mydlá na pranie vypuklé tri písmená: TNT. Nič nám to nehovorilo. Ako dobrý pastier som mal vždy pri sebe zápalky, vytiahol som ich a skúsil zapáliť tú tehličku. Nič, len to škvrcalo, ale nehorelo. „Kuba, hoď to do potoka, to nie je pre nás.“

Nad nami stála Tetka smrčka s kosou a uškŕňala sa. Chlapci, ste hlupáci, to potrebuje rozbušku. Od plameňa vybuchuje dynamit, toto nehori. Keby to buchlo, tak vás rodičia zbierajú po kúskoch zo stromov až na Furmanci. - Tak si myslím, že aj smrčke zostal v tej vojne ešte kúsok dobrej duše.

O nejaké mesiace vybuchla atómová bomba nad Hirošimou a noviny písali: mala silu niekoľko ton TNT. Trinitrotoluenu.

INGRID LUKÁČOVÁ

Slovo dýcha

I

Slnko nesie
teplé farby v náručí,
maľuje púšte, moria, lúky,
hory i skaly, zvieratá,
Stvoriteľ ho aj ľuď
kresliť podučil
a vietor pieseň spievať
o podstate bytia.
K favoritom lásky
významné Slovo letí,
sadá zemi na chrbát,
človeku na tvár,
padá do pusy,
následne sa kľže
ľuďom do uší,
prezrádza príbeh o Bohu.
Večne svieti v nehmotnej sieti
prvo-posledné Slovo slov,
učí ženy láske,
rozdáva svit aj pre mužov.
Duch Slova tvárni
nehodných na hodných,
zlých i dobrých
odieva do pokory
ako do rieky,
z nej sa každá duša vynorí
a číta pravdu sama zo seba.
Posielam s láskou
pozdrav pre Slovo.
Pijem zo Slova slov,
som v sebe – doma,
no pozerám s túžbou do neba.
Duch Slova koná,
vládne v svedomí,
svedomie – osie hniezdo,
tu Slovo chráni
v človeku Boží priestor.

II

Slovo sa vlní
cez všetky vlny,
od Teba ku mne,
odo mňa k Tebe vedú.
V Tvojom Slove
je Tvoja sila.
V mojom slove
je Tvoja sila.
Slovo vinie sa k nebu,
odvšadiaľ všade
vynáša hviezdy na oblohu,
myšlienky v raji roztvorí.
Slovo je kolíska
z mojich snov,
hojdám v nej vieru
ako kúsok chleba,
keď sa mi neistota
zarýva do života.
Ak ku mne Slovo zavíta,
nechám ho v duši rozkvítať,

ona si túžbou prikrytá
od Teba lásku vypýta.
Slovo – ruža voňavá,
ako motýľ bozkávam
všetky lupene –
Božie umenie,
môj kvet, hasíš smäd.
Slovo nie je mrak,
čo nad Babylonom letí,
kde srdcia spia
ako choré deti.
Slovo sa k ľuďom
tvárou otočí
a pozrie prísne do očí.
Slovo za nás dýcha
v dobe únavy,
keď sa v nás dobro unaví,
pýcha plesá,
nepozná koniec
podlej zábavy,
Duch Slova koná
v svedomí.

III

Slovo dýcha,
nie je to Božia pýcha,
ale tvorenie,
akord, čo dušu nadnesie
a mĺkve ticho zaženie.
Aj krátka modlitba
má hrdličkine krídla,
obväzuje rany slovami,
keď bolesť
formuje cesty, životy,
bytie v nás,
bytie nad nami.
Básnika – Tvorcu
chcem stretnúť hoci na poli,
každý deň ho objat',
ak to bontón dovolí,
pozdraviť,
pokloniť sa Majstrovi.
Stretnúť ho v sebe,
nech je samozrejmé,
čo sú zákony,
veď duša – minca
vyrazená Bohom,
nosí punc lásky,
Desatoro pokory.
Autor Slova pre nás
dvere pootvoril,
prestrel na tráve
koberce myrhou voňavé,
kráča nimi telo
ľahučko ako rosa,
keď moje pery prosia
o obrátenie sveta.
– Kam životy vedú?
Stavať
stovežatú biedu?

IV

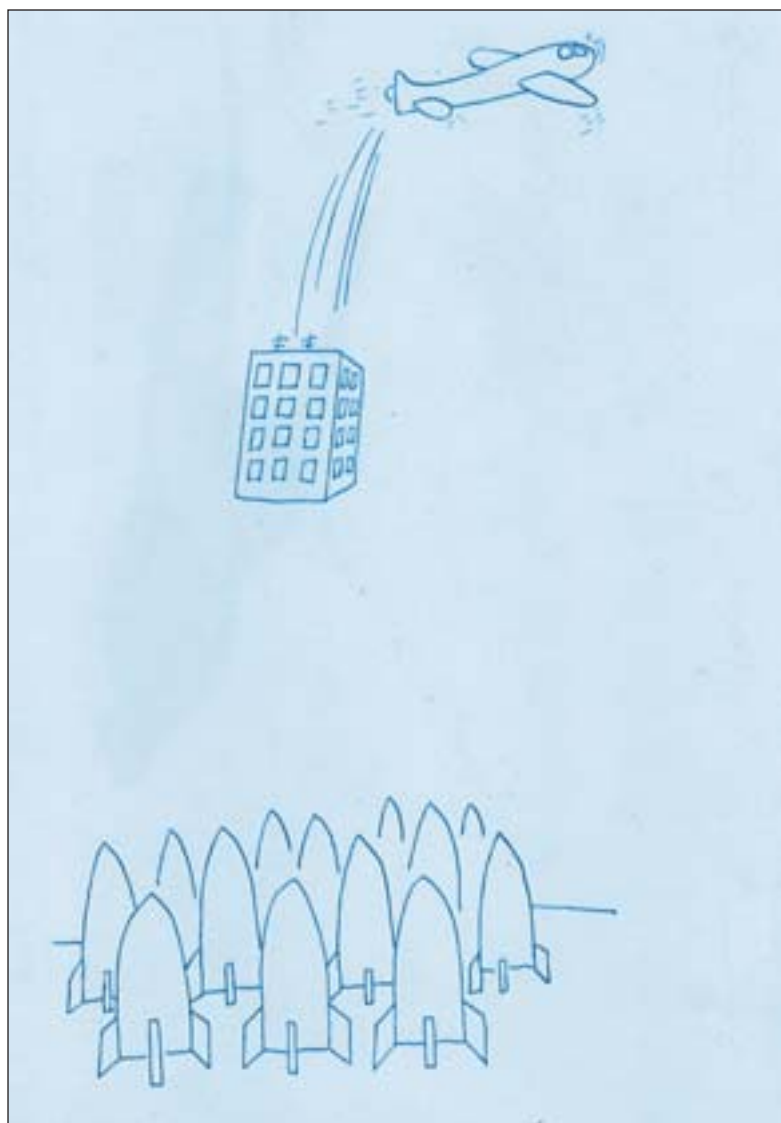
Na ceste,
čo vedie, mieri,
do pootvorených
Božích dverí,
čaká Slovo.
Tam sa hromadia večné duše,
sriene na tvári dňa
a viera,
čo srdcu nedovolí
stavať sa proti Božej vôli.
Na viečkach noci
slzy ako opály
hasia ľudskú biedu,
nech viac nepáli.
Anjeli ako včely
bez záznamu času
zo Slova vyleteli,
opeľujú ľudské činy,
znášajú ich
do úľa večnej veličiny.
September skladá dáždňik,
daždňové kvapky Slova
kropia ľuďi.
Môžeme všetko,
– môže každý rásť,
predtým sa prebudiť.
V sieni slávy,
kde je čas neúčastný,
odmeňme Tvorcu za Slovo.
Či bývame v meste
či na dedine,
v ňom sa nájdeme,
v ňom sa vidíme.

V

Slovo dýcha v bunkách,
prúdi vo vlasoch,
prstoch, hrudi,
v rannom slnku budí
kamzíky, skaly,
čajky, ryby, stromy,
oblieka sa do hojnosti,
prehadzuje morské vlny
a piesočné duny,
hemží sa v pôde,
v korenkoch bylín, ruží,
v podhubí lesa,
vrie v bylinkovom čaji.
Slovo láskavo číta myšlienky,
vie, že sa môže usmiať,
zamračit'.
Slovo je ozvena Lásky,
bozkom sa Slovo rozmnoží,
vie, kde sú ráno moje šaty,
čistá voda,
po ktorej oči kráčajú
a nohy vidia.
Slovo vie,
že sme Jeho ľudia.

Zo skicára Andreja Mišanka

V druhej polovici apríla 1950 sa začala neprehľadná situácia v otázke termínu zvolania tzv. soboru značne radikalizovať. Výsledkom stupňujúceho sa nátlaku pravoslávnej cirkvi bolo, že na Krajskom výbore KSS v Prešove začali v priebehu dňa 27. apríla 1950, čoraz viac prevažovať hlasy požadujúce zmenu pripravovanej konferencie zástupcov prípravných výborov z Prešovského a Košického kraja na tzv. veľký sobor. Radikálne hlasy, dožadujúce sa urýchleného zvolania tzv. soboru, čoraz silnejšie zaznievali najmä z tzv. návratových výborov organizovaných Výborom pre návrat do pravoslavia pri Ukrajinskej národnej rade Prjaševčiny, vedeného tajomníkom UNRP Ivanom Rohaľom-Il'kivom. Ako sa uvádza v správe Štátneho úradu pre veci cirkevné v Prahe: „celá akcia bola vedena v naprostom souhlasu s exarchou pravoslávnej cirkve Jelevferijem a kanclérom Čerkesem, pričomž sa ukázalo, že ve skutočnosti tyto osobnosti velmi horlivě se exponovaly za urychlenou radikální likvidaci uniatské cirkve, ačkoliv samy nevystupovaly iniciativně.“ Predstavitelia pravoslávnej cirkvi v ČSR sa začali obávať, že ak sa termín zvolania soboru bude predlžovať, tak musia počítať s tým, že počet gréckokatolíckych kňazov, ktorí otvorene odmietajú prestúpiť do pravoslávnej cirkvi sa rapídne zvýši. Veľkým otáznikom bolo, či budú môcť naďalej počítať aj s tými kňazmi, ktorí predbežne súhlasili s prestúpením do pravoslávnej cirkvi.

Pôvodným plánom bolo, že pripravovaná Konferencia delegátov návratových výborov z Prešovského a Košického kraja, zvolaná do Prešova na 28. apríla 1950, mala zvoliť Ústredný výbor pre návrat do pravoslavia a prijať výzvu adresovanú gréckokatolíckym kňazom a veriacim, aby prestúpili do pravoslávnej cirkvi, budujúcej socializmus a bojujúcej za mier vo svete. Prešovská konferencia delegátov návratových výborov mala sa stať akýmsi „malým soborom“. Po skončení konferencie sa s podporou štátu a jeho mocenských orgánov mala spustiť rozsiahla propagačná kampaň zameraná proti gréckokatolíckej cirkvi a Vatikánu a za prechod veriacich do pravoslávnej cirkvi. Takto si predstavovali prešovskú konferenciu Slovenský úrad pre veci cirkevné v Bratislave, ako aj Štátny úrad pre veci cirkevné v Prahe. Prednosta Štátneho úradu pre veci cirkevné Vladimir Ekart, pricestoval do Prešova s tým, že pripravovaná konferencia delegátov návratových výborov sa zmení na „malý sobor“. Na druhej strane Ivan Rohaľ-Il'kiv a Vasil' Kapišovský, s podporou tajomníka Krajského výboru KSS v Prešove Arnošta Pšeničku a ďalších, začali presadzovať zmenu pôvodného programu konferencie. Namiesto konferencie (resp. malého soboru) navrhovali urýchlene zorganizovať „veľký sobor“ a definitívne vyriešiť otázku gréckokatolíckej cirkvi v ČSR. Totiž po likvidácii kláštorov, v noci z 13. na 14. apríla 1950, sa aj postoj gréckokatolíckych veriacich značne radikalizovali a aj kňazi začali oveľa

Aby všetci jedno boli

K 70. výročiu likvidácie

Slovenskej gréckokatolíckej cirkvi (5. časť)

aktívnejšie vystupovať proti snahám zlikvidovať gréckokatolícku cirkev.

Po oboznámení sa s názormi na Krajskom výbore KSS v Prešove o zmene konferencie na sobor bol Vladimir Ekart značne zneistený a zaskočený týmto vývojom. Telefonicky sa spojil s Prahou a vyžiadal si v otázke tzv. soboru stanovisko Zdeňka Fierlingera, povereného vedením Štátneho úradu pre veci cirkevné, ako aj stanovisko predsedu KSS Viliama Širokého. Obaja vyjadrili súhlas s tým, aby sa pripravovaná konferencia zmenila na „veľký sobor“. Následne Ekart, so skupinou zainteresovaných osôb, navštívil prešovského pravoslávneho biskupa Alexija, s ktorým dopodrobna prebrali scenár obsadenia gréckokatolíckej biskupskej rezidencie a katedrálneho kostola sv. Jána Krstiteľa. Súčasne zabezpečil, aby na druhý deň, 28. apríla 1950, urýchlene prišiel do Prešova pražský pravoslávny biskup Jelevferij. (Z Prahy do Prešova bol dopravený vojenským lietadlom.) Do Prešova pricestoval aj vedúci Slovenského úradu pre veci cirkevné Ladislav Holdoš, ktorý, podľa tvrdenia V. Ekarta, priniesol so sebou aj návrh manifestu, ktorý mal tzv. sobor schváliť. Akcia P sa konala na príkaz ZSSR a prebiehala pod dohľadom NKVD.

Takzvaný sobor sa pripravoval v noci z 27. na 28. apríla 1950 na Krajskom výbore KSS v Prešove a to s vedomím a súhlasom pravoslávneho pražského arcibiskupa Jelevterija a prešovského biskupa Alexija. Okrem vedenia KV KSS, na čele s tajomníkom Arnoštom Pšeničkom a Vasilom Kapišovským, sa na porade zúčastnil aj zástupca ÚV KSČ, prednosta odboru Štátneho úradu pre veci cirkevné Vladimir Ekart, predsedovi krajských národných výborov v Košiciach Michal Chudík a v Prešove Ľudovít Medveď, podpredseda SNR a tajomník Ukrajinskej národnej rady Prjaševčiny Ivan Rohaľ-Il'kiv, prednosta sekretariátu vedúceho Slovenského úradu pre veci cirkevné v Bratislave Andrej Gombala, predseda Prípravného výboru pre návrat na pravoslávie pri KNV v Prešove Ernest Benický, krajskí zástupcovia Štátnej bezpečnosti, Zboru národnej bezpečnosti, armády a Ľudových milícií. V priebehu noci z 27. na 28. apríla 1950 boli prerokované a schválené organizačné, bezpečnostné a propagačné opatrenia, ktoré bolo potrebné urýchlene zabezpečiť do rána 28. apríla 1950. Bolo rozhodnuté, že do Prešova zmobilizujú „3 000 soudruhů z Košic a z těch okresů Prešovského kraje, kde již více obcí přestúpilo

na pravoslávie.“ Z týchto okresov boli na zasadanie Krajského výboru KSS v Prešove pozvaní inštruktori KSS, ktorí dostali konkrétne úlohy pri mobilizácii účastníkov tzv. soboru a dopravných prostriedkov. Činnosť inštruktora koordinoval pracovník Okresného výboru KSS v Prešove, ktorý v priebehu noci kontroloval, ako si priebežne plnia svoje úlohy.

Počas nočnej porady na Krajskom výbore KSS v Prešove bol zostavený a schválený program tzv. veľkého soboru, ktorého súčasťou bol aj plán na obsadenie gréckokatolíckej biskupskej rezidencie a katedrálneho chrámu. Bolo rozhodnuté, že Konferencia delegátov návratových výborov z Prešovského a Košického kraja sa v priebehu svojho rokovania zmení na „veľký sobor“. Konferenciu bude oficiálne zvolávať Prípravný výbor pre návrat na pravoslávie, pod vedením Ernesta Benického (Bihári), ktorý bude konferencii („soboru“) predsedáť. Za veľký nedostatok považoval Ekart skutočnosť, že pracovníci Krajského výboru KSS nemali „sobor“ pripravený z organizačného hľadiska. Ani tesne pred tzv. soborom nemali pripravenú všeobecne rešpektovanú a spoľahlivú skupinu gréckokatolíckych kňazov, ktorá by na konferencii vystúpila s výzvou na prechod gréckokatolíkov do pravoslávnej cirkvi. Do poslednej chvíle sa nevedelo, ktorí gréckokatolícki kňazi vystúpia v diskusii a nejasnosti boli aj okolo vedenia samotného „soboru“. Nedôverovali gréckokatolíckym kňazom a nevedeli sa rozhodnúť, či vedenie soboru zveria do rúk kňazovi, alebo laikovi.

Ako uvádza Ekart, do poslednej chvíle nevedeli „koho postaviť na čelo duchovenstva.“ Arcidekan Andrej Tóth v poslednej chvíli nečakane zaváhal. Prišiel s návrhom vytvoriť z michalovského vikariátu akýsi „vzorný“ (vlastnecký) gréckokatolícky vikariát, ktorý by verejne vystúpil proti biskupovi Gojdičovi. Nasledovala by exkomunikácia gréckokatolíckych kňazovmichalovského vikariátu a týmto, podľa arcidekana Tótha, by sa celá vec vyriešila. Takýto scenár bol však neprijateľný nielen pre Krajský výbor KSS, ale ani pre pravoslávnu cirkev a ani pre Moskvu. Túto svoju ideu arcidekan Tóth tvrdohlavo obhajoval ešte aj počas pracovných raňajok, na druhý deň 28. apríla 1950. Veľmi povážlivé však bolo, že arcidekan Tóth sa vehementne postavil proti okamžitému zrušeniu gréckokatolíckej cirkvi. Čo vzbudilo všeobecnú pozornosť a značne skomplikovalo situáciu. Nedôvera

Krajského výboru KSS v Prešove voči gréckokatolíckym kňazom sa ešte viac vystupňovala.

Vedenie Krajského výboru KSS v Prešove v princípe nedôverovalo žiadnemu gréckokatolíckemu kňazovi, ktorý či už dobrovoľne, alebo z donútenia spolupracoval, preto všetky orgány a komisie „soboru“, ktoré zostavili aschválili na zasadaní Krajského výboru KSS, chceli mať pod priamou kontrolou politických pracovníkov KSS. A to či už išlo o vedenie konferencie (respektíve „soboru“), pracovné predsedníctvo, alebo návrhovú komisiu. Na Krajskom výbore KSS bolo rozhodnuté, ktorí gréckokatolícki kňazi budú sedieť za predsedníckym stolom, ktorí kňazi budú zvolení do pracovných komisií, ktorí kňazi vystúpia v diskusii s vopred schváleným diskusným príspevkom a nakoniec, ktorí kňazi slávnostne privítajú prešovského pravoslávneho biskupa Alexija (Dechtereva) v gréckokatolíckom katedrálnom chráme sv. Jána Krstiteľa v Prešove.

Autentické svedectvo o príprave „soboru“ na Krajskom výbore KSS v Prešove nám poskytuje správa prednostu Štátneho úradu pre veci cirkevné Vladimíra Ekarta. Prípravu konferencie („soboru“) na Krajskom výbore KSS v Prešove, počas celonočného rokovania z 27. na 28. apríla 1950, opisuje Ekart nasledovným spôsobom: „Boli prebrané všetky organizačné, bezpečnostné a propagačné opatrenia, ktoré bolo potrebné zabezpečiť do rána pre prípad, že sa bude konať skutočne veľký sobor. Súdruhovia Rohaľ-Il'kiv a Kapišovský boli určení na prípravu uznesenia zo soboru, manifestu, pozdravných telegramov. Ostatní súdruhovia sa zaoberali zostávajúcimi úlohami. Bolo rozhodnuté, že na zabezpečenie zdarného priebehu bude do Prešova zmobilizovaných 3000 súdruhov z Košic, Prešova a z tých okresov Prešovského kraja, v ktorých už viaceré obce prestúpili na pravoslávie. Boli pozvaní inštruktori z týchto okresov, ktorým bola uložená úloha mobilizácie nás a dopravných prostriedkov. Boli určené miesta zhromaždenia a hodiny nástupu. Bol určený súdruh, ktorý bude z okresného sekretariátu dirigovať masu. Počas noci bolo skontrolované, ako si súdruhovia svoje úlohy rozplánovali a ako ich plnia. Medzitým sa na KV KSS dostavili súdruhovia veliteľia Štátnej bezpečnosti a Zboru národnej bezpečnosti, s ktorými boli prerokované bezpečnostné opatrenia v meste, v sále Čierneho orla, kde sa mal konať sobor, v katedrále a na bis-

kupskom úrade, ak biskup Gojdič bude vyzvaný, aby ho opustil.“ Na porade bolo rozhodnuté, že v priebehu „soboru“ bude biskup Gojdič zaistený príslušníkmi ŠtB a odsunutý z Prešova. Mal byť izolovaný a strážený vo vopred pripravenej vile vo Vysokých Tatrách, pokiaľ sa nerozhodne o jeho ďalšom osude.

Konferencia delegátov návratových výborov z Prešovského a Košického kraja (tzv. sobor) sa konala 28. apríla 1950 v historickej budove Čierny orol v Prešove. Podľa oficiálnych údajov sa na konferencii zúčastnilo 820 delegátov. Väčšina z nich boli laici, členovia takzvaných návratových výborov z oboch krajov. Z uvedeného počtu oficiálnych delegátov bolo 73 gréckokatolíckych duchovných. Z nich bolo len 21 Slovákov, o dvoch menej ako na pracovnej porade vo Vyšných Ružbachoch. Údaje o počte účastníkov na konferencii a zvlášť o počte zúčastnených gréckokatolíckych kňazov sa rôznia. Pravoslávna cirkev uvádzala okolo 100 prítomných kňazov. Pred konferenciu, ani po jej zmene na tzv. sobor, sa nerobila žiadna prezentácia účastníkov. V dôsledku toho nebolo možné určiť skutočný počet zúčastnených gréckokatolíckych kňazov, čo z právneho hľadiska spochybňovalo legitimitu zhromaždenia. Nehovoriac už o samotnom „mandáte“ delegátov konferencie. V príkrom rozpore s kanonickým právom takzvaný sobor nezvolal biskup Gojdič a podobne ako na tzv. ľvovskom sobore, nezúčastnil sa na ňom ani žiaden z gréckokatolíckych biskupov.

Väčšina gréckokatolíckych kňazov, ktorých politickí pracovníci KSS pozvávali na konferenciu, bola nielen dezinformovaná, ale doslova aj podvedená. Do Prešova boli dopravení tým, že sa zúčastnia na konferencii prípravných výborov pre návrat do pravoslavia. Iní zasa boli informovaní, že do Prešova idú na mierové slávnosti. Organizátori „sobora“ mali svoje vlastné zoznamy gréckokatolíckych kňazov, ktorých mali politickí pracovníci dopraviť do Prešova. Niektorých nenašli doma, ukryli sa. Pozoruhodné je, že na konferencii (respektíve na tzv. sobore) nebola žiadna prezenčná listina. Po skončení „soboru“ nebolo možné objektívne vyhodnotiť účasť, čo značne spochybnilo jeho legitimitu (voľby, ako aj prijaté dokumenty). Zbabraný „sobor“ sa stal hneď po skončení predmetom ostrej kritiky. A to tak zo strany vedenia KSČ, ako aj zo strany Štátneho úradu pre veci cirkevné v Prahe.

Slovenskí robotníci v Tretej ríši

Hlavným organizátorom Konferencie delegátov návratových výborov z Prešovského a Košického kraja (tzv. soboru) bol Krajský výbor KSS v Prešove v úzkej spolupráci s pravoslávnu cirkvou v ČSR. Čo v princípe spochybňuje legitimitu tzv. soboru. Bez spolupráce s pravoslávnu cirkvou by Krajský výbor KSS v Prešove nedokázal zorganizovať tzv. sobor. Legitimitu „soboru“ spochybňuje aj fakt, že sa oficiálne začal ako Konferencia zástupcov prípravných výborov z Prešovského a Košického kraja, ktorá v priebehu rokovania bola vyhlásená za tzv. sobor. Za pozornosť stojí aj oficiálny názov zápisnice z tzv. „soboru“: Zápisnica napísaná dňa 28. apríla 1950 na pracovnej konferencii gréckokatolíckeho duchovenstva v Prešove. Takzvaný sobor bol nelegitímny a zmätočný nielen z hľadiska kanonického práva, ale aj z hľadiska platnej legislatívy.

Strach organizátorov „soboru“, že zlyhajú a nesplnia očakávania Moskvy, bol taký veľký, že nemali odvahu zveriť jeho vedenie gréckokatolíckemu kňazovi. Mementom im bolo zlyhanie schizmatickej Katolíckej akcie v predchádzajúcom roku. Pred konaním tzv. soboru Štátna bezpečnosť preventívne zaistila trinásť gréckokatolíckych kňazov, ktorí otvorene vystupovali proti likvidácii gréckokatolíckej cirkvi a v jeho priebehu zaistila ďalších šiestich kňazov. Rokovanie konferencie prebiehalo bez prestávky z obavy, že gréckokatolícki kňazi by sa mohli rozísť, keď zistia, že konferencia sa zmenila na „sobor“. Príslušníci Štátnej bezpečnosti, ktorí strážili vstup do sály Čierneho orla, v záseade vpúšťali ľudí len dnu. Dostať sa zo sály bolo už komplikované. V prípade, že kňaz chcel opustiť sálu a chcel ísť na toaletu, alebo sa nadýchať čerstvého vzduchu, na každom kroku ho sprevádzal pridelený príslušník ŠtB, alebo politický pracovník, ktorý ho dovedol späť do sály. Napriek týmto opatreniam sa niektorým kňazom podarilo z konferencie nepozorovane odísť a stratiť sa za ohromnou zvukovou kulisou, ktorú na dvorane pred Čiernym orlom vytvárala zmanipulovaná mládež.

Zasadanie Konferencie delegátov návratových výborov z Prešovského a Košického kraja sa začalo 28. apríla 1950 o 10.00 hodine a presedal mu Ernest Benický, predseda Prípravného výboru pre návrat do pravoslavia pri Krajskom národnom výbore v Prešove. Do pracovného predsedníctva boli navrhnutí desiat gréckokatolícki kňazi: Pavel Bobalík, Mikuláš Kellö, st., Michal Knap, Peter P. Dudinský, Anton Havrila, Eliáš Kačur, Jozef And'ál, Dezider Schudich, Jozef Molčan a Andrej Tóth. Z organizátorov konferencie sa posadil za predsednícky stôl Ernest Benický (predseda pracovného predsedníctva), predseda KNV v Prešove Ľudovít Medveď, podpredseda

KNV v Prešove Ján Pivovarník, podpredseda UNRP Andrej M. Rudlovčák. Za členov pracovného predsedníctva boli schválení všetci členovia okresných návratových komisií, z ktorých drvivá väčšina bola členmi, alebo prívržencami KSC. Ako hostia boli do pracovného predsedníctva navrhnutí podpredseda SNR a tajomník UNRP Ivan Rohal-Il'kiv, predseda KNV v Košiciach Michal Chudík a bývalý predseda UNRP Vasiľ Karaman. Za neutíchajúceho, mohutného skandovania mládeže: „Nech žije pracovná konferencia!“ boli na základe ohlušujúceho potlesku „jednomyseľne“ zvolení do pracovného predsedníctva konferencie všetci navrhovaní členovia. Silnú zvukovú kulisu vytváralo na konferencii aj 2 000 zväzakov a mladých členov KSC, ktorí obsadili balkónovú časť rokovacej sály a najmä dvoranu Čierneho orla. Pri schválenom počte členov pracovného predsedníctva konferencie bol hlas desiatich gréckokatolíckych kňazov bezvýznamný a zanedbateľný.

Predseda pracovného predsedníctva, Ernest Benický, vo svojom otváracom prejave zdôrazňoval, že Prípravný výbor pre návrat na pravoslávie považoval za potrebné zvoliť konferenciu, ktorej úlohou je zaujať stanovisko k „návratu“ gréckokatolíckych veriacich do pravoslávnej cirkvi a zvoliť si ústredný orgán, ktorý by koordinoval a viedol celú akciu. Konferencia začínala ako tzv. malý sobor. Likvidáciu gréckokatolíckej cirkvi zdôvodňoval Benický najmä tým, že už bola zlikvidovaná na západnej Ukrajine, Podkarpatskej Rusi, v Rumunsku a Poľsku. V zmanipulovanej diskusii vystúpili s vopred schválenými diskusnými príspevkami piati gréckokatolícki kňazi Michal Knap, Eliáš Kačur, Ján Bihun, Anton Havrila, Andrej Tóth a dvaja laici učiteľ zo Sečoviec Ján Štefánik a profesor Štátneho ruského gymnázia v Humennom Andrej Dribňák. Diskusia na konferencii mala otvorene ideologický a politický charakter. Obsah diskusie výstižne vyjadril gréckokatolícky kňaz Michal Knap svojim vyhlásením: „Preč od Ríma, preč od Vatikánu, preč od podpaľáčov vojny“, za čo zožal veľký potlesk. Kňaz Bihun upozorňoval účastníkov konferencie, že Sovietsky zväz nestrpí žiadnu reakciu. A v duchu Stalinovej tézy o zostrovaní triedneho boja pri výstavbe socializmu tvrdil, že „reakcia sa u nás skrývala všade, avšak najhoršie je, že bola tiež pod kňazskou reverendou.“ Svoj prejav ukončil úvahou, že „socializmus spolu s kresťanstvom nám zaručuje kráľovstvo Božie na zemi. Sme na ceste k socializmu, na ceste v šľapajách Kristových, po boku socializmu, naspäť ani krok, ideme dopredu. Spolu so socializmom vybudujeme večne trvajúci mier.“

JÁN BOBÁK

Výraznou formou pomoci nemeckému vojenskému úsiliu bola práca našich robotníkov v Tretej ríši. Oficiálne pramene uvádzajú, že sa na prácach v Ríši vytriedalo okolo 200 tisíc osôb. Tieto počty sa zdajú po dôkladnejšom archívnom skúmaní značne nadnesené. (Bobřík, 1991, s. 19 – 20)

Pôsobenie slovenských pracovných síl v Nemecku, resp. v okupovanom Rakúsku podľa Kamneca (1992) vplynulo jednak z latentnej nezamestnanosti na Slovensku (na jeho oklieštenom území bolo koncom roku 1938 okolo 40 tisíc registrovaných nezamestnaných osôb), jednak z faktu, že v Tretej ríši, ktorá od septembra 1939 bola vo vojnovom stave, bol nedostatok pracovných síl vo všetkých oblastiach priemyselnej i poľnohospodárskej výroby. Navyše už v predvojnovom období odchádzali pravidelne zo Slovenska za prácou do Ríše, Rakúska a českých krajín desaťtisíce osôb, najmä na sezónne poľnohospodárske práce. Táto tendencia pretrvávala aj po roku 1938, no už za podstatne zmenených politicko – mocenských podmienok. V prijatých dohodách nacisti presadzovali dislokáciu slovenských robotníkov na vlastné územie a zároveň čiastočne obmedzovali ich odchod na sezónne práce do českých krajín, kam na jar a v lete prechádzali ešte cez menej stráženú slovensko – moravskú hranicu stovky poľnohospodárskych robotníkov.

Prvé oficiálne dohody o nasadení slovenských robotníkov v Ríši sa uzavreli ešte v čase existencie druhej Česko – slovenskej republiky, v januári 1939. Na jej základe odišlo v tomto období do Nemecka pracovať asi 59 tisíc osôb. Išlo väčšinou o poľnohospodárske práce, no pracovali aj ako baníci, stavební a lesní robotníci. Potreby Nemecka na zahraničné pracovné sily sa po vypuknutí vojny enormne zvýšili, čo sa ukázalo aj v novej slovensko – nemeckej dohode z decembra 1939. Tieto požiadavky sa však postupne dostávali do konfliktu s ekonomickými záujmami slovenského štátu, ktorý začal praktizovať zvýšené investičné projekty, ktoré si vyžadovali dostatok pracovných síl. Najväčší problém však vyvolávala skutočnosť, že mzdy slovenským robotníkom vlastne preplácala v konečnom dôsledku SNB na základe clearingového zúčtovania platieb medzi Nemeckom a Slovenskom. Slovenských robotníkov oficiálne v Nemecku vyplácali v ríšskych markách, za ktoré si však okrem najnevýhutejších životných potrieb v Nemecku nemali čo kúpiť. Časť mzdy bola predisponovaná na Slovensko, kde im SNB preplácala adekvátne mzdu v korunách. Kurzový pomer medzi slovenskou korunou (Ks) a ríšskou markou (RM) bol stanovený na 11,62 : 1, čo vôbec nezodpovedalo reálnej hodnote oboch menových jednotiek. Nacisti si vynútili až vyššie dvojnásobné nadhodnotenie svojej meny. Reálny kurz sa pohyboval približne na úrovni asi 1 : 6, v nasledujúcich rokoch marka čím ďalej reálne viac klesala. Kurzové nadhodnotenie bolo veľmi výhodné pre slovenských exportérov, avšak nevýhodné pre slovenský štát ako taký,

poškodzoval slovenské finančné záujmy a SNB. Zároveň je potrebné priznať, že z neho profitovali slovenský robotníci v Nemecku, ktorí tak dostávali oveľa vyššiu mzdu, ako by dostávali doma. V tom tkvie „tajomstvo“ relatívne veľkého záujmu slovenských robotníkov o práce v Nemecku, resp. úspechov „verbovacích“ akcií pracovných agentúr v slovenských mestách a najmä na dedinách. Svoju úlohu zohrávala aj hrozba nezamestnanosti, ktorú Slováci mali ešte v živej pamäti. O práce v Ríši bol taký záujem, že dokonca dochádzalo pred niektorými okresnými a notárskymi úradmi k demonštráciám, kde ich účastníci žiadali povolenie uzatvárať pracovné zmluvy o prijímaní robotníkov. Veľmi razantne sa toho dožadovali aj príslušníci tunajšej nemeckej národnostnej menšiny.

V roku 1939 dostal v Nemecku slovenský robotník podľa úradných ponúk približne 0,75 RM na hodinu, kým hodinová mzda robotníka na Slovensku bola v tom čase menej ako 3 Ks. Ak si zoberieme do úvahy, že za jednu marku dostali naši ľudia bežne 12 korún, boli to pre chudobné rodiny kráľovské zárobky. Za ne si niektorí kúpili stavebné pozemky či postavili vlastné domy. Pracovné možnosti v Nemecku a nadštandardné zárobky tlmili ekonomicko – sociálne problémy doma a zvyšovali životnú úroveň. Odrážalo sa to napr. aj v školách, ako to v školskej kronike obce Modrová opisuje miestny učiteľ Karol Beck:

„Jednotlivci zarábajú pekné peniaze v Nemecku. Kým predtým ťažko bolo sohnáť zápisné po 3 – 4 koruny, dnes to už ide ľahšie. Kým moji predchodcovia museli bojovať, kým žiak si doniesol výkres do školy – dnes to už nepoznáme. Lepšie pomery jednotlivcov umožnili nákup školských učebníc a potrieb každému žiakovi. U nás podpory nie sú potrebné pre žiakov.“ (Lacko, 2008, s. 139 – 140)

Podľa vtedajších medzivládnych dohôd si robotníci z Nemecka nemohli priniesť plnú hotovosť, za časť si museli nakúpiť výrobky v Nemecku. Hoci robotníci by boli oveľa radšej privítali všetky peniaze, a nie tovar (na čo sa často aj sťažovali), v mnohých rodinách práve dovoz rôzneho priemyselného tovaru, ako bicykle, hodiny, topánky, rôzne poľnohospodárske náradie a pod. prispeli k hospodárskemu zveľaďovaniu. Sotvakto z robotníkov vtedy uvažoval v kategóriách morálnych dôsledkov, že práca v Nemecku vlastne podporuje jeho vojnové úsilie.

V roku 1940 pracovalo v Nemecku a okupovanom Rakúsku asi 55 tisíc slovenských robotníkov. Väčšina z nich robila v poľnohospodárstve, kde okrem mzdy dostávali aj „deputát“ – naturálie. V stavebníctve a priemysle boli zase vyššie mzdy. Pri najímaní na práce do Ríše boli slovenské úrady v protirečivom postavení, na jednej strane videli nevýhodnosť zúčtovania miezd slovenských robotníkov pre financie štátu, na strane druhej videli riešenie nezamestnanosti, ako aj ideologickú argumentáciu o slovensko-nemeckej spolupráci a príspevku SR na „budovaní

novej Európy“. Podľa Kamneca (1992) pracovalo v roku 1941 v Ríši 80 tisíc slovenských robotníkov. Od roku 1942 sa tento počet začal rapídne znižovať. Slovenský štát prestal plniť početné kontingenty pracovných síl, požadovaných z nemeckej strany. V roku 1942 odišlo do Nemecka len 65 tisíc slovenských robotníkov. Tento trend nastal aj v dôsledku toho, že pracovné sily boli potrebné aj na Slovensku, kde sa začal pociťovať ich nedostatok a aj v dôsledku toho, že v roku 1942 za pracovné sily pre potreby nemeckého hospodárstva označili 58 tisíc deportovaných židovských spoluobčanov.

Pokles záujmu o prácu v Ríši od roku 1942 mal niekoľko príčin. Jednou z nich bol už uvedený nedostatok pracovnej sily v na Slovensku. V dôsledku konjunktúry na Slovensku takmer úplne zmizla nezamestnanosť. Práca doma presla len, aj napriek lepším zárobkom v Nemecku priťahovala ľudí viac. O to väčší, že nemecké územie, najmä mestá boli čoraz častejšie bombardované spojeneckým letectvom. Pri náletoch zahynulo aj niekoľko slovenských robotníkov. Najstabilnejšou skupinou boli sezónny poľnohospodársky robotníci, ktorí pracovali na vidieku a bombardovanie ich obchádzalo. Svoju úlohu zohrávali aj naturálie. Nábor sa zúžil aj v dôsledku brannej pohotovosti štátu, keď sa SR v roku 1941 zapojila do vojny proti ZSSR. Po vypuknutí povstania nábor do Ríše prestali. Na jeseň 1944 bolo na práce do Nemecka pridelených niekoľko stovák zajatých príslušníkov slovenskej povstaleckej armády. No títo ľudia už nepracovali za mzdu, stratili dokonca akékoľvek občianske práva ako aj ochranu slovenských zástupiteľských úradov. Medzi slovenskými robotníkmi v Ríši vládol, aspoň spočiatku, aj čulý kultúrny život. Pre ich potreby vychádzali aj noviny Slovenský týždeň s prílohou ilustrovaného noviny, zriadovali sa aj skromné knižnice. Nezriedka sa pre nich konali aj kultúrne akademie a rôzne prednášky. Tieto akcie pre nich iniciovalo a koordinovalo slovenské vyslanectvo v Berlíne na čele s Matúšom Černákom. Vyslanectvo organizovalo aj nábor kňazov na konfesijné potreby. Medzi slovenskými robotníkmi sa politicky najviac angažoval slovenský konzul vo Viedni R. Vávra a L. Mutňanský, ktorý sa stal sociálnym referentom pre slovenských robotníkov v Ríši. (Balko, 2005)

LITERATÚRA:

- BALKO, J. 2005. 10 rokov v slovenskej politike. Život v piatich režimoch. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2005. 402 s. ISBN 80-7165-533-3
BOBRÍK, M. 1991. Nemci medzi nami. In Historická revue. ISSN 1335-6550, roč. II., č. 10, s. 19 – 20
KAMENEC, I. 1992. Slovenský robotníci v tretej ríši – Na robotách. In Nedel'ná Pravda. ISSN 1335-4050 roč. III., č. 121, s. 6 (10.7.1992)
LACKO, M. 2008. Slovenská republika 1939 – 1945. 1. Vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa – PERFECT, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8046-408-0

LADISLAV MORÁVIK

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Július Binder – Šéfredaktor: Teodor Krížka – Cena jedného čísla je 1.60 € (ročne 33,60 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164,

820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlač@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicke vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

NAŠI ČESI A MORAVANIA

Na predvolebnom zhromaždení na Kalvárii mala akási pani protičeské poznámky. Tu treba pripomenúť, že v našej štvrti bývala početná česká pospolitost, potomkovia úradníkov, ktorí kedysi prišli ako dočasná výpomoc na Slovensko nahradiť maďarskú administratívu.

Po tej nešťastnej poznámke som zachytil ustráchaný pohľad susedovej dcéry, vysokoškolskáčky, slušného dievčaťa.

Jej otec je Moravan, študoval v Bratislave, kde aj nastúpil do zamestnania a tam si našiel ženu z Liptova. V rodinnej pamäti bol nedobrovoľný odchod jeho otca, sudcu, v roku 1938 zo Slovenska. Mali sme dobré susedské vzťahy do tej miery, že nám vo svojej komore, za kompótni skrývali kufor s písomnosťami, o ktoré by sme pri nejakej "návšteve" mohli prísť. No a tak som na adresu tej panje povedal, že aj Česi sú naši občania a majú právo sa tu dobre cítiť.

Zrejme sa to rozchýrilo a tak sa niektorí susedia českej národnosti priateľsky dali do reči a porozprávali mi aj o svojich horších zážitkoch.

AJ KOCÚR JE NÁŠ OBYVATEĽ

Sociálnym otázkam som sa venoval prakticky len v rámci zasadnutí zastupiteľstva. Už pred dvoma rokmi sa bolo treba negatívne vysloviť k paušálnym poplatkom. Už sa prejavovala sociálna diferenciácia, poplatky ostali na symbolické úrovni a predstavovali zlomok nákladov. Ten stav sa podstatne nezmenil do konca volebného obdobia.

Prípady, v ktorom som sa s týmito otázkami bližšie stretol, má pôvod v dome, kde bývam. Mali sme tam paniu, postihnutú ochrnutím a alkoholizmom. Jej liečenie sa robilo tak, že ju na dva-tri týždne vzali do Pezinka. Stretol som sa pritom s argumentáciou, že vlastne aj liečenie proti alkoholizmu sa môže konať len so súhlasom postihnutého. To mi vysvetľovali ako dôsledok slobody. Keď prišla domov začalo trápenie znova. Ku koncu sa dostávala do položení, ktoré hlboko znižovali jej ľudskú dôstojnosť. Príbuzní neboli na dosah a tak som sa rozhodol konať. Keď ju pomocou policajnej hliadky dali do zdravotníckeho zariadenia, požiadal som pani prednostku miestneho úradu podniknúť opatrenia, aby už nedochádzalo k takej degradácii našej susedy. Napokon sa našlo dôstojné riešenie.

Ale bol tu ešte jeden problém. Pani mala krásneho kocúra. Mohol si ho zviať príbuzný do ČR, čo však bolo spojené s administratívnymi problémami. Odloženie kocúra vo veterinárnom zariadení prinášalo riziko, že ho utratia. Začas sme sa oň starali, ale videli sme, že zvieru potrebuje takpovediac spoločnosť.

S argumentom, že aj kocúr je náš obyvateľ, požiadal som o pomoc pani prednostku. Výnikajúco zvládli aj tento problém i keď to nebolo jednoduché. Našli kocúrovi starostlivú majiteľku. Keď si tá prišla poň, prejavili sa vzájomné sympatie a i zvieru ich dalo dojímavu najavo.

Keď našu susedu navštívila moja žena v nemocnici, prvá otázka smerovala na kocúra. Ako sa dozvedela, že kocúr je v dobrých rukách, zažiarili jej oči.

HUMANIZÁCIA ŠKOLSTVA

Tu i tam pozvali ma na zasadnutie komisie pre školstvo.

Mal som možnosť sledovať a podporiť transformáciu školskej otázky do starostlivosti obce. Videli sme snahu niektorých pedagógov využiť priestor, ktorý poskytuje demokracia na humanizáciu prostredia. Podľa skromných možností rozpočtu sa poskytli aj nejaké prostriedky. V prvých rokoch, keď boli ešte bohatšie časy, sme odhlasovali nejaké peniaze na skultivovanie sociálneho zariadenia školy na Dubovej. Práve

v tomto prípade sa vyskytla dilema: počítať pre mestskú políciu, alebo krajšie záchodky pre žiakov. Spomenulo sa aj to, že keď sa žiaci naučia poriadku, k čomu čisté záchody isto prispievajú, bude menej priestupkov a postačí menší počítač na ich zaznamenávanie. No vyriešilo sa to ku spokojnosti obidvoch strán.

Neskoršie, keď už hrozilo zosypanie školstva, koncom roku 1993 a začiatkom roku 1994, sme "hasili" napríklad aj tak, že sa zaplatila výmena pootkaných pohárov v školskej jedálni, zakúpenie alebo oprava športového náradia a podobne.

KAROL KUBÍK

Pamäti uličníka (4)

Pri pretrase školskej problematiky na zastupiteľstve sa poukázalo aj na hľadanie úspor. Kolega, hlásiaci sa k prísne národnej politickej strane videl plytvanie aj vo výrobe učebníc, najmä spoločenských disciplín, ktoré nezodpovedajú línii, ktorú zastáva. Šlo najmä o učebné texty z dejepisu. Zdala sa mi na mieste poznámka na adresu bývalých "dvorných historikov", ktorí píšú staré "somariny".

SEPAROVANÝ ZBER

Konali sa stretnutia a prichádzali návrhy od akýchsi združení zaviesť separovaný zber odpadov. Lenže všetko sa to javilo ako papierová vojna, ktorá odpady len vyrába. V jednej takej diskusii na zastupiteľstve som sa aj v tom zmysle vyjadril. Nech tá organizácia robí zber aspoň niektorých zložiek odpadu ako papiera, alebo skla. Nech pomôže odvieť zber zo škôl, ktoré sú ochotné papier pripraviť, veď tento zvyk, ktorý bol na školách za komunizmu, mal aj pedagogický význam. Nech sa tak, v modernejších pomeroch, obnoví akýsi druh handrárstva. V takom prípade môže byť reč o finančnom príspevku zo strany mesta, keď sa ukáže takáto činnosť nerentabilná. V tomto smere sa však nepokročilo. Ale zdá sa, že i takéto prístup sa kdesi rozvíjal. Nedávno, pred Veľkou Nocou si našli obyvatelia v našej štvrti lístky od príslušného mestského podniku, v ktorých vyzývajú, aby obyvatelia pripravili odpad na zber. A skutočne. Pre domami bolo vidieť vzorné balíky odpadového papiera, usporiadané kusy železa a podobne. Vraj samých organizátorov prekvapila odozva a časť pripraveného materiálu musela na chodníkoch prečkať sobotu a nedeľu. Ale napokon to odviezli. Zdá sa, že spokojnosť bola na obidvoch stranách.

KOMPETENČNÉ SPORY

Rozdelenie hlavného mesta na sedemnást mestských častí malo isto aj svoje racione. Zrejme sa však neodhadla miera samostatnosti mestských častí a právomocí magistrátu.

KOMPETENČNÉ SPORY

Takými drobnými ukázkami tých nejasností bola napríklad otázka poplatkov za psov. Boli sťažnosti občanov, že v susednom obvode, na druhej strane Šancovej ulice je poplatok za psa chovaného za rovnakých podmienok iba zlomkom toho, čo sa musí platiť v Starom Meste.

Podobný chaos bol aj čo sa týka správy a údržby komunikácií a ich okolia. Tak sa stalo, že reklamovali odstránenie volebných plagátov. Vtedy vysvitlo,

že jeden stĺp patrí mestskej časti, ale iný, pár metrov ďalej, na tom istom priestranstve zas magistrátu.

Tento problém kompetencií, či nekompetencií sa veľmi prejavoval v nadchode nad Pražskou ulicou. Spája dve mestské časti a bol nad cestou prvej triedy, ktorá patrila Magistrátu. Výsledok bol ten, že mestský podnik jeho čistenie nechával mestským častiam, ktoré oň záujem nemali. Najhoršie to bývalo v zime. Kým sa príslušný podnik zobudil, už tam boli sťažnosti, prípadne úrazy.

V rozpočtovej oblasti sa ukazoval paradox v tom, že mestská časť mala

poznámkou. Podaktorí čitatelia poznajú z tlačie prípad mladých ľudí spreď dvoch - troch rokov, ktorí sa schádzali aj v Horskom parku, menovite v krčme zvanej Funus a niektorí si siahli na život.

I keď nepoznám bližšie pozadie a prípadné súvislosti, bolo vídať skupinu mladých ľudí posedávať na schodoch kostola na Kalvárii. Popíjali nápoje, ktoré si priniesli z Funusu.

Šlo na pohľad o nešťastnú mládež. Robili dojem, že sa pred kostolom ukazujú naschvál, aby si ich niekto všimol. Niekedy k nim zašiel jeden mladý páter - dominikán. Odvtedy, čo ho

preložili do Olomouca, som nepočul o nikom, čo by sa im skúsil venovať. Je pravda, že sa tam stali nejaké incidenty - poškodenia dverí, zvalenie ťažkých kamenných lavičiek a podobne, ale nie je isté, že to spravila tá skupina. Toľko na úvod.

Taká asi bola situácia, keď som sa stretol s ponosami.

Zažil som, ako jedna pani - ak sa pokladá za nábožnú, nevyhovorme jej to - hromžila, tesne po odchode z bohoslužieb na adresu tých mladých na schodoch, že sú satani a podobne.

Ale takpovediac oficiálne som sa stretol s týmto prípadom, keď iný častý návštevník kostola, člen miestneho zastupiteľstva zo susednej mestskej časti navrhoval zavolať na nich políciu. Nespravil som to s poznámkou, že pre tých mladých ľudí treba robiť niečo iné.

AMOSPRÁVA VERSUS ŠTÁTNA SPRÁVA

Pri riešení rôznych praktických otázok sa narážalo na problém kompetencií medzi štátnou správou a samosprávou. Semnia, ktoré je vecou štátnej správy, úradu pre životné prostredie. Keď šlo len o takú vec ako označenie stavby, alebo sa nejakým spôsobom prišlo na čiernu stavbu, nebolo možné okrem podnetu na štátnu správu robiť nič. Táto dvojkoľajnosť sa zrejme jednej či druhej strane páčila využívala sa.

Svedčí o tom prešetrovanie dotazu občanov, či z jednejjvily ktorá sa rekonštruje, nebude zasa to zariadenie, na ktoré sa používajú krycie názvy ako klub, masážny salón a podobne. Obava sa nepotvrdila, ale na stavbu nebolo povolenie. O nejaké dva týždne však úrad životného prostredia povolenie predložil, ale antidátované.

V inom prípade "stavebník" odpovedal občanom, ktorí poukazovali na takú rekonštrukciu, ktorá ich obmedzí, aby mu dali pokoj. On pozná "vaše deravé zákony" (bol to cudzinec), zaplatí takú a takú pokutu a nech už neotravujú.

Zdá sa, že tento stav vyhovoval a vyhovuje viacerým.

O úpravu pokút, prípadne uplatnenie prísnych opatrení používaných v usporiadaných štátoch, nebol záujem.

ČO SME DOCIELILI

Na začiatku týchto spomienok bol príbeh o zničenom ihrisku, pohoršení, ktoré to vyvolalo. Čitateľ, ktorý tieto poznámky dočítal si možno položí otázku ako to dopadlo s ihriskom, ktoré bolo takým impulzom, čo ma posotilo do problémov mesta.

Prvé rozčarovanie nastalo skoro po voľbách, keď som narazil na veľmi ostrý odpor jedného kolegu. Nechápal som ho.

Potom kdesi padla poznámka o akejsi protislužbe. Také veci majú svoj tajomný závoj. Oveľa neskoršie som sa dozvedel, že sa mu podarilo zabezpečiť mestský dom s bytmi pre synov.

Medzi susedov, ktorí sa cítili poškodení zbúraním ihriska patrili starší pán. Neskoršie sa stiahol a vysvetlil to tým, že jeho dcéra má ísť na zahraničnú cestu v rámci rezortu školstva. Obáva sa, že by jej mohol poškodiť.

Nedal som veci zaspáť. Pripomenul som ju aj pred koncom funkčného obdobia na zastupiteľstve. Pani starostka reagovala neobyčajne prudko. - Viem, že to bol Váš volebný program. Ja mám kvôli tomu vášmu hrisku takéto balík písomností.

A čo tí ľudia, ktorí sa kedysi tak nahneváli? Keď to prišlo do reči, mávli rukou - väčší b..... ako za komunizmu.

Naše zastupiteľstvo prežilo štyri vlády. Keď sa na vysoké miesto dostal človek, ako sa hovorí podobnej politickej krvnej skupiny, spýtal som sa ho na osobu, ktorá ako vedúca pracovníčka po celé štyri roky bránila návratu hriska svojmu účelu a bola pritom aj bezočivá. - To je moja kamoška. - No to máte peknú kamošku. Za roky sa plocha hriska, kedysi hýriaca pohybom a radosťou, teraz ukrytá za príšerným hrdzavým plotom, stala smetiskom, vyrástli na nej stromy - burina do výšky troch - štyroch metrov...

Už po voľbách, v komisii pre poriadok sa hovorilo o neporiadku a kriminalite na Kalvárii. Pripomenul som, že istým plusom by bolo hrisko v tej štvrti. Myslel som často na don Bosca, ktorý opustenú mládež zobral najprv na hrisko a postupne hľadal ako ju morálne a odborne pozdvihnúť.

Predsa komisie - ktorý svojou profesiou patrí k tým, čo stáli za zničením hriska - uviedol frázy o nadradenosti spoločenských záujmov nad skupinovými, ako kedysi jeho predchodcovia, ktorí hrisko nelegálne zbúrali. Rozdiel bol len v tom, že kým sa kedysi odvolávali na školu - veľkopripravu jednej umeleckej profesie v hlavnom meste krajiny, s ktorou sme vtedy boli spojení "na večné časy", teraz argumentoval inou krajinou na opačnej strane zemegule.

Vo výzve napísať pamäti sa pýtajú aj na autorovo prostredie. Teda, pred štvrtstoročím sme sa ako štvorčlenná rodina presťahovali do družstevného domu, ktorý obklopujú javy uvedené v nadpise tejto kapitoly. Medzičasom sme sa rozrástli o dve deti. Prvé dve deti si práve v čase volebného obdobia založili rodiny. Syn mal sobáš v spomínanom Trojičnom kostole, a dcéra na Kalvárii.

Zmienil som sa aj o dominantách, ktoré nás obklopujú. O vrchu Kalvária, o tamojšom kostole a o Horskom parku.

Kláster sa nachádza v nenápadnom rodinnom dome. Existoval ako tajný aj za komunizmu. Po Novembri sa navonok zmenilo to, že si dievčatá a ženy, ktoré tam bývali, obliekli rehoľné odevy.

V jasličkách, ktoré susedili s kláštorom, sa rozbehli rekonštrukčné práce. Čo sa stalo, sme sa dozvedeli zo sťažností občanov, ktorých v noci vyrušovala razantná jazda zákazníkov nového zariadenia, ktoré sa označuje rôznymi eufemizmami. Zistili sme, že ani vo svete nie je obvyklé, aby verejné domy umiestňovali medzi rodinné obydlia. Boli aj interpelácie. Štatutárna samospráva nám však stručne odpovedala, že bolo viacej takých žiadostí, niektorí súhlas dostali a iní nie. A čo vlastne chceme? Čitateľ sa možno spýta čo mienka občanov, čo názor ich zástupcov, čo vôbec demokracia? Tá sa iba nedávno narodila, je ešte slabučká, ale rastie. Pomáhajme jej.